

KANTON SARAJEVO

Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade

NASTAVNI PLAN I PROGRAM

***SREDNJE ŠKOLE ZA STRUČNO OBRAZOVANJE
IOBUKU***

Predmet: Geografija/ Zemljopis

Sarajevo, avgust 2016. godine

Na osnovu člana 70. Zakona o organizaciji uprave u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj.35/5), u skladu sa čl. 25 i 26. Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 10/04, 21/06, 26/08, 31/11, 15/13 i 1/16) i čl. 35. i 36. Zakona o srednjem obrazovanju („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 23/10 i 1/16), ministar za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo je imenovao Komisiju za izmjenu nastavnih programa za osnovnu i srednju školu iz predmeta Geografija.

Članovi Komisije za osnovnu (odnosno srednju) školu:

- 1. mr. sci. Nerminka Hadžić, predsjednik Komisije; JU OŠ „Alija Nametak“*
- 2. mr. sci. Enisa Kulašin, član Komisije; JU OŠ „Ćamil Sijarić“*
- 3. mr. sci. Amela Mujagić, član Komisije; „Sarajevo – koledž“*
- 4. Sead Srna, prof., član Komisije; „Prva bošnjačka gimanzija“*
- 5. Dr. sc. Haris Jahić, član Komisije, PMF, Sarajevo*
- 6. Elmedin Pirić, nastavnik, član Komisije; JU „Zahid Baručija“*

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. CILJ I ZADACI	4
3. PROGRAMSKI SADRŽAJI.....	6
3. 1. ŽELJEZNIČKI ŠKOLSKI CENTAR	6
3. 2 ŽELJEZNIČKI ŠKOLSKI CENTAR	9
3. 3. SREDNJA ŠKOLA ZA SAOBRAĆAJ I KOMUNIKACIJE	12
3. 4. SREDNJA ŠKOLA ZA SAOBRAĆAJ I KOMUNIKACIJE	15
3. 5. SREDNJA UGOSTITELJSKO- TURISTIČKA ŠKOLA	18
3. 6. SREDNJA UGOSTITELJSKO- TURISTIČKA ŠKOLA	19
3. 7. SREDNJA UGOSTITELJSKO- TURISTIČKA ŠKOLA	20
3. 8. SREDNJA EKONOMSKA ŠKOLA	22
3. 9. SREDNJA EKONOMSKA ŠKOLA – VOGOŠĆA	26
3. 10. SREDNJA EKONOMSKA ŠKOLA – VOGOŠĆA	30
3. 11. SREDNJA TRGOVAČKA ŠKOLA	32
3. 12. SREDNJA ŠKOLA PRIMIJENJENIH UMJETNOSTI	355
3. 13. SREDNJA ŠKOLA ZA TEKSTIL, KOŽU I DIZAJN	38
3. 14. SREDNJA MEDICINSKA ŠKOLA.....	42
3. 15. GAZI HUSREV- BEGOVA MEDRESA	46
3. 16. GAZI HUSREV -BEGOVA MEDRESA	48
3. 17. GAZI HUSREV- BEGOVA MEDRESA	50
4. DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE	52
4. 1. RESURSI ZA REALIZACIJU PROGRAMA.....	52
4. 2. OCJENJIVANJE.....	52
5. PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA.....	54

1. UVOD

Već duži period Ministarstvo za obrazovanje nauku i mlade Kantona Sarajevo pokreće pitanje reformiranja ili izmjene nastavnih planova i programa u srednjim školama Kantona Sarajevo, a sve sa ciljem poboljšanja kvaliteta nastavnog procesa, trajnog usvajanja znanja i razvijanja sposobnosti i vještina učenika.

S tim u vezi pojavila se i potreba da se urade izmjene nastavnih programa i iz nastavnog predmeta Geografija, a prema sadašnjim ili aktuelnim nastavnim planovima za srednje škole za stručno obrazovanje i obuku.

Budući da su nastavni planovi iz Geografije kroz kratko vremensko razdoblje prošli kroz dosta promjena i sadržajno i tematski, izvršene su određene programske modifikacije i promjene koje su sada dovele do određenih usklađivanja sa aktuelnim geografskim segmentima u društvu, evropskim tokovima i nastavnim temama, te smatramo da su sada mnogo jasniji i bolje definisani određeni elementi geografskih sadržaja i pomažu učenicima da ostvare trajnost i aplikativnost svojih znanja i postignuća.

UVODNE NAPOMENE

Radi kvalitetnijeg i svrsishodnijeg (aplikativnog) cilja Geografije kao nastavnog predmeta izvršene su određene korekcije u Nastavnom programu za srednju školu za stručno obrazovanje i obuku.

ŽELJEZNIČKI ŠKOLSKI CENTAR

U Željezničkom školskom centru u I razredu su predviđena dva nastavna časa, te je u ovom segmentu bilo najmanje promjena nastavnog programa i njegovog obima, jer su jasno definisana i sadržajno predstavljena prirodno-geografska, društveno-geografska i ekonomsko-geografska područja, koja mogu dalje doprinijeti uzlaznim koncentričnim krugovima proširivanju i nadovezivanju znanja za II razred kada se izučavaju prirodno – geografski i društveno – geografski elementi u razvoju saobraćaja.

SREDNJA ŠKOLA ZA SAOBRAĆAJ I KOMUNIKACIJE

U Srednjoj školi za saobraćaj i komunikacije zastupljen je predmet Saobraćajna geografija i to: u I razredu, smjer: Vozači motornih vozila sa 2 časa sedmično i u II razredu, smjer: Saobraćajni tehničar, takođe sa 2 časa sedmično. Budući da je saobraćajna geografija stručni predmet učenici stiču znanja o razvoju, prostornom razmještanju i organizaciji, kao i zakonitostima funkcionisanja saobraćajnih sistema. Učenici sa geografskog aspekta objašnjavaju, kartografski uočavaju, determinišu i pokazuju odlike saobraćaja svijeta sa posebnim akcentom na pojedine vidove saobraćaj u geografskoj i prirodnoj sredini. Povezuju odlike saobraćaja sa elementima prirodne i geografske sredine, te poznaju elemente geografskog položaja, saobraćajno- geografskog položaja i svih njegovih povoljnosti u okviru teritorije Bosne i Hercegovine. Izmjenom nastavnih sadržaja smanjen je obim nastavnih sadržaja o regijama vanevropskog prostora, a dalo se više prostora izučavanju razvoja saobraćaja u Bosni i Hercegovini, a čije sadržaje učenici bi trebali poznavati.

SREDNJA UGOSTITELJSKO – TURISTIČKA ŠKOLA

Turistička geografija ima za cilj pružiti znanje o turističkoj geografiji, nova dostignuća na području turističke geografije i turizma u cjelini, te da učenici uoče potrebu povezanosti turizma, kulture, ekosistema i okoline. Posebno se ističe značenje prostora odnosno prirodnih i antropogenih turističkih resursa. Izučava se značaj historijskih, ekonomskih, političkih, socio - geografskih i drugih promjena na strukturu turističkih kretanja.

SREDNJA EKONOMSKA ŠKOLA

U Srednjoj ekonomskoj školi Geografija je zastupljena u I razredu sa 3 časa sedmično. Izučavaju se nastavni sadržaji opće i ekonomske geografije. Učenici poznaju, geografski objašnjavaju, te kartografski i statistički uz primjenu geografskih metoda objašnjavaju pojam i podjelu ekonomske geografije, te osnovne predušlove za razvoj privrede u svijetu. Uočavaju razvijene i slabije razvijene države svijeta i specifičnosti među njima, prepoznaju i trajno operiraju činjenicama vezanim za razvoj privrednih sektora i djelatnosti, te njihovim odlikama. Ekonomski determinišu osobine i komponente razvijenih i država u razvoju.

SREDNJA TRGOVAČKA ŠKOLA

Nastavnim planom za Srednju trgovačku školu u II razredu su predviđena dva nastavna časa, te je u ovom segmentu bilo najmanje promjena nastavnog programa i njegovog obima, jer su jasno definisana i sadržajno predstavljena prirodno-geografska, društveno-geografska i

ekonomsko-geografska područja u općoj geografiji. Dalje se u drugom polugodištu prema fondu časova, izučavaju osnovna prirodno-geografska i društveno-geografska, kao i privredno-geografska obilježja Bosne i Hercegovine, a čije sadržaje učenici moraju poznavati.

SREDNJA ŠKOLA PRIMJENJENIH UMJETNOSTI

U Srednjoj školi primjenjenih umjetnosti u I razredu predviđena su 2 časa sedmično. Izučavaju se prirodno-geografske i društveno-geografske odlike Juugoistočne Evrope i Bosne i Hercegovine. Detaljnijim izučavanjem sadržaja turističke geografije Bosne i Hercegovine veoma jasno se definišu oblasti turističke geografije, prirodno-geografskih i društveno-geografskih uslova za razvoj turizma u našoj zemlji, te svih odlika turizma uz primjenu deskriptivnih, kvantitativno- kvalitativnih, kartografskih, statističkih i drugih metoda.

SREDNJA ŠKOLA ZA TEKSTIL, KOŽU I DIZAJN

U Srednjoj školi za tekstil, kožu i dizajn u I razredu predviđena su 2 časa sedmično. Izučavaju se sadržaji Opće Geografije. Detaljnijim izučavanjem sadržaja turističke geografije Bosne i Hercegovine veoma jasno se definišu oblasti turističke geografije, prirodno-geografskih i društveno-geografskih uslova za razvoj turizma u našoj zemlji, te svih odlika turizma uz primjenu deskriptivnih, kvantitativno- kvalitativnih, kartografskih, statističkih i drugih metoda.

SREDNJA MEDICINSKA ŠKOLA

Nastavnim planom za Srednju medicinsku školu u II razredu su predviđena dva nastavna časa, te je u ovom segmentu bilo najmanje promjena nastavnog programa i njegovog obima, jer su jasno definisana i sadržajno predstavljena prirodno-geografska, društveno-geografska i ekonomsko-geografska područja koja su prilagođena strukovnom zanimanju.

2. CILJ I ZADACI

CILJ

Geografija je nauka koja se bavi izučavanjem prirodnogeografskih i društvenogeografskih odlika geografskog prostora i traži uzajamni odnos između njih čime obezbjeđuje formiranje, razumijevanje i stvaranje jasne i cjelovite slike svijeta. Na taj način geografska znanja obezbjeđuju planiranje funkcionalne i optimalne prostorne organizacije, te upravljanje prostorom u skladu sa održivim razvojem.

Cilj nastavnog predmeta Geografije je da učenici steknu kompleksno znanje o Zemlji, faktore koji je oblikuju i na nju stalno utiču: prirodnu osnovu i društvene faktore. Kroz nastavne sadržaje učenici trebaju upoznati geografska obilježja savremenog svijeta, te uočiti potrebu saradnje i međusobne solidarnosti. Posebno je važno da učenici upoznaju i zavole domovinu Bosnu i Hercegovinu.

ZADACI

- da učenici steknu znanja iz opće geografije, regionalne geografije svijeta, geografije Bosne i Hercegovine, turističke i ekonomske geografije,
- da učenici shvate međusobnu povezanost prirodnogeografskih i društveno geografskih pojava i procesa,
- da se kod učenika razvije racionalan odnos prema sredini s ciljem njenog održivog razvoja,
- osposobiti učenike za korištenje različitih izvora znanja,
- sticanje sposobnosti uočavanja, formuliranja, analiziranja i rješavanja problema,
- razvijanje logičkog i apstraktnog mišljenja i kritičkog stava u mišljenju,
- ovladavanje informacijsko-komunikacijskim tehnologijama,
- sticanje znanja o prirodnim resursima, njihovoj ograničenosti i održivosti korištenja,

- razvijanje svijesti o značaju kulture, potrebe da se podstiče njen razvoj, kao i potrebe da se sačuva kulturna baština,
- sticanje osnovnih znanja o procesima i proizvodima različitih tehnologija (čovjekovog rada),
- razvijanje humanosti, iskrenosti, patriotizma i drugih etičkih vrijednosti pojedinca,
- uspostavljanje osobnih i kulturnih veza među ljudima, nezavisno od njihovog spola, rase, religijske pripadnosti ili osobnih uvjerenja, razvijanje radoznalosti i samostalnosti,
- razvijati svijest o vlastitom znanju i sposobnostima i daljoj profesionalnoj orijentaciji, razvijanje svijesti o važnosti brige o zdravlju,
- njegovanje nacionalnog i kulturnog identiteta,
- razvijanje sposobnosti učenja, istraživanja i kritičkog mišljenja,
- upoznavanje vrijednosti vlastitog kulturnog naslijeđa i povezivanje sa drugim kulturama i tradicijama.

3. PROGRAMSKI SADRŽAJI

3.1. ŽELJEZNIČKI ŠKOLSKI CENTAR

PROGRAMSKI SADRŽAJI IZ GEOGRAFIJE I RAZRED

2 časa sedmično – 70 časova godišnje

PROGRAMSKE TEME	FOND SATI
UVOD U GEOGRAFIJU	3
ZEMLJA U SUNČEVOM SISTEMU I SVEMIRU	14
ORIJENTACIJA NA ZEMLJI	4
PREDSTAVLJANJE ZEMLJINE POVRŠINE	7
GEOGRAFSKI OMOTAČ - SASTAV, STRUKTURA I DINAMIKA	2
LITOSFERA	12
ATMOSFERA	7
HIDROSFERA	7
PEDOSFERA	2
BIOSFERA	3
STANOVNIŠTVO NA ZEMLJI	9
UKUPNO	70

PROGRAMSKE CJELINE I TEME	PROGRAMSKI SADRŽAJI	ISHODI ZNANJA
UVOD U GEOGRAFIJU 3 (2+1)	Pojam, predmet, podjela, zadaci geografije Historijski razvoj geografije - antička geografija, srednjovjekovna geografija, velika geografska otkrića, geografija novog vijeka, savremena geografija	Učenici objašnjavaju pojam nastavnog predmeta geografija, znaju podjelu geografije, geografske discipline i njihove objekte i predmete izučavanja, poznaju i geografski determinišu osnovne zadatke geografije i elemente kartografije, te raspoznaju i objašnjavaju pojmove prirodna i geografska sredina.
ZEMLJA U SUNČEVOM SISTEMU I SVEMIRU 14 (8+6)	Svemir – najnoviji rezultati istraživanja svemira Sunce i Sunčev sistem Zemlja u svemiru i Sunčevom sistemu Rotacija Zemlje. Smjena dana i noći. Revolucija Zemlje. Nejednaka dužina dana i noći. Smjena godišnjih doba. Toplotni pojasevi. Oblik i veličina Zemlje Vrijeme i računanje vremena.	Učenici znaju definisati osnovne pojmove o Svemiru i navode primjere, razlikuju svemirska tijela;opisuju Sunčev sistem i objašnjavaju položaj Zemlje u Sunčevom sistemu; povezuju i objašnjavaju uzroke i posljedice kretanja Zemlje;prepoznaju dimenzije i oblik Zemlje;razlikuju i imenuju različite kalendare; izračunavaju razlike u pojasnim vremenima.
ORIJENTACIJA NA ZEMLJI 4 (2+2)	Koordinatni sistem horizonta. Geografski koordinatni sistem. Ortodroma i loksodroma	Učenici znaju metode orijentacije na horizontu; geografskoj mreži, određuje apsolutni položaj tačaka na površini Zemlje; ortodromu i loksodromu.
KARTOGRAFSKO PREDSTAVLJANJE ZEMLJINE POVRŠINE 7 (4+3)	Predstavljanje Zemlje: globus i karta Planovi, karte, razmjera, deformacije na kartama Kartografske projekcije Sadržaj geografske karte Izrada karata Korištenje geografskih i topografskih karata Geografski Informacioni Sistem - GIS	Učenici znaju da objasne i primijene osnovne pojmove i orijentacije na geografskoj karti i u prostoru, znaju upotrebljavati kartu i atlas u svakodnevnom životu;definišu osnovne kartografske pojmove, razlikuju i objašnjavaju elemente karte; GIS u savremnoj geografskoj nauci.

<p>GEOGRAFSKI OMOTAČ 2 (1+1)</p>	<p>Geografski omotač - sastav, struktura, zakoni i zakonomjernosti u geografskom omotaču</p>	<p>Učenici sa geografskog aspekta se upoznaju sa pojmom geosfera, geografskog omotača, podjele geografskog omotača i njegovim granicama, važnosti geografskog omotača i geosfera za život na Zemlji, osnovnim elementima i povezanosti geokomponenti, geokompleksa i geosfera i njihovim zakonomjernostima funkcionisanja, geografski objašnjavaju, raspoznaju i razumiju, te katografski determinišu osnovne pojmove i činjenice o litosferi, atmosferi, hidrosferi, biosferi i pedosferi, te svim njihovim geografskim aspektima.</p>
<p>LITOSFERA 12 (7+5)</p>	<p>Struktura Zemljine kore i njen sastav Geološka prošlost Zemljine kore Reljef Zemlje – podjela i nastanak Endogeni procesi i oblici Vulkanizam i njegove posljedice Seizmizam i njegove posljedice Planetarni oblici reljefa Egzogeni procesi i oblici Fluvijalni procesi i oblici Abrazijski procesi i oblici Eolski procesi i oblici. Glacijalni procesi i oblici. Kraški procesi i oblici</p>	<p>Imenuju i na crtežu obilježavaju unutrašnju građu Zemlje; analiziraju građu Zemlje i sastav litosfere; uz pomoć crteža i fotografija imenuju i analiziraju osnovne endogene i egzogene procese i oblike; povezuju geološka razdoblja i orogeneze i navode primjere reljefnih cjelina za pojedina geološka razdoblja i orogeneze; definišu endogene pokrete te objašnjavaju njihove uzroke, posljedice i navode primjere; povezuju djelovanje egzogenih sila i nastanak različitih tipova reljefa i reljefnih oblika; povezuju uticaj reljefa na stanovništvo i njegove aktivnosti</p>
<p>ATMOSFERA 7 (4+3)</p>	<p>Sastav, struktura i podjela Sunčeva radijacija Temperatura zraka, tla i vertikalna promjena temperature zraka Zračni pritisak i vjetrovi Zračne mase i fronte Vlažnost zraka, oblačnost i padavine Vrijeme i klima. Klimatski činioci i modifikatori Pojasno – zonalna klasifikacija klimata na Zemlji Zagađenje atmosfere, globalno zagrijavanje atmosfere, kisele kiše.</p>	<p>Učenici znaju objasniti klimatske faktore i klimatske elemente; prepoznaju na karti primjere pojedinih tipova i oblika reljefa i tipova klima; na temelju datih podataka izračunavaju klimatske elemente, analiziraju dijagrame, npr. klimatske dijagrame, sinoptičke karte.</p>
<p>HIDROSFERA 7 (4+3)</p>	<p>Vode na Zemlji – svjetski okean: podjela i reljef podmorja Osnovna hemijska i fizička svojstva morske vode Kretanje morske vode Kopnene vode – podzemne vode Tekuće vode Jezera, močvare, bare i led na Zemlji Značaj voda Ugroženost voda</p>	<p>Učenici znaju definisati pojmove vezane za svjetsko more; svojstva i kretanja morske vode; uz pomoć geografske karte pokazuje i imenuje okeane, najvažnija mora, morske struje, morske prolaze; osnovna fizička i hemijska svojstva i dinamičke procese u Svjetskom okeanu; razlikuju vode na kopnu i njihova obilježja; navode najveće onečišćivače mora i predlažu mjere za zaštitu mora; objašnjavaju značaj voda na kopnu i njihova obilježja i navode primjere iz svijeta.</p>
<p>PEDOSFERA 2 (1+1)</p>	<p>Tlo – faktori nastanka, podjela i geografska rasprostranjenost Osnovni problemi pedosfere</p>	<p>Učenici analiziraju geografsku rasprostranjenost tala; uticaj čovjeka na tlo na primjerima.</p>
<p>BIOSFERA 3 (2+1)</p>	<p>Živi svijet na Zemlji i podjela Biogeografske oblasti na Zemlji</p>	<p>Učenici znaju snjenu vegetacije na Zemlji; uticaj prirodnih faktora na rast i razvoj vegetacije na Zemlji; pojasno –</p>

		zonalnom rasporedu flore i akvatičnim životnim zajednicama; analiziraju uticaj čovjeka na bioraznolikost na primjerima iz svijeta koristeći se geografskom kartom.
<p>STANOVNIŠTVO NA ZEMLJI 9 (5+4)</p>	<p>Razmještaj stanovništva na Zemlji Promjene broja stanovnika na Zemlji – uzroci i posljedice. Prirodno kretanje stanovništva. Teorija demografske tranzicije i populaciona politika Strukture stanovništva Migracije stanovništva Savremene ekonomske migracije Demografski faktori – kriterij za utvrđivanje kvalitete življenja</p>	<p>Učenici objašnjavaju pojam stanovništvo, teritorij, regija, oblast, poznaju broj i promjene broja stanovnika na Zemlji kroz određene historijske periode, poznaju osnovne uslove ili faktore naseljenosti i pojmove ekumene, anekumene i subekumene, raspoznaju toplotne pojase i razmještaj stanovništva prema njima, geografski objašnjavaju, determinišu i kartografski raspoznaju osnovne kriterije razmještaja stanovništva prema kontinentima, klimatskim ili toplotnim pojasevima, nadmorskoj visini, Starom i Novom svijetu, Zemljinim poluloptama, osnovnim strukturama stanovništva na Zemlji, spolnoj strukturi, starosnoj, osnovnim odlikama polno-dobne piramide i njenog razumijevanja, geografski determinišu i objašnjavaju pojmove vezane za rasnu, religijsku, jezičku, obrazovnu, ekonomsku i etničku strukturu stanovništva na Zemlji, trajno usvajaju znanja o prirodnom i mehaničkom kretanju broja stanovnika na Zemlji, osnovnim obrascima demografskih izračunavanja stopa nataliteta, mortaliteta i prirodnog priraštaja, te odlikama emigracije i imigracije, kao i svim segmentima vezanim za pojam naseljenosti. Učenici uočavaju, raspoznaju i razumiju osnovne pojmove i činjenice vezane za stanovništvo; znaju kriterije za utvrđivanje kvalitete življenja.</p>

3.2 ŽELJEZNIČKI ŠKOLSKI CENTAR

PROGRAMSKI SADRŽAJI IZ GEOGRAFIJE

II RAZRED

2 ČASA SEDMIČNO 70 ČASOVA GODIŠNJE

PROGRAMSKE TEME	FOND SATI
UVOD	4
UTICAJ PRIRODNO – GEOGRAFSKIH ELEMENATA KAO FAKTORA RAZVOJA SAOBRAĆAJA	10
UTICAJ DRUŠTVENO – GEOGRAFSKIH ELEMENATA KAO FAKTOR RAZVOJA SAOBRAĆAJA	8
KARTOGRAFSKO PREDSTAVLJANJE ZEMLJINE POVRŠINE	8
PRIRODNO – GEOGRAFSKE I DRUŠTVENO – GEOGRAFSKE ODLIKE POJEDINIH REGIJA SVIJETA	12
INTERKONTINENTALNI SAOBRAĆAJ	3
PRIRODNO – GEOGRAFSKI I DRUŠTVENO – GEOGRAFSKI ELEMENTI KAO FAKTOR RAZVOJA SAOBRAĆAJA U BIH	15
SAOBRAĆAJ BOSNE I HERCEGOVINE	10
UKUPNO	70

PROGRAMSKE CJELINE I TEME	PROGRAMSKI SADRŽAJI	ISHODI ZNANJA
UVOD 4 (3+1)	Historijsko-geografski razvoj saobraćaja	Učenici znaju historijsko – geografski razvoj saobraćaja
UTICAJ PRIRODNO – GEOGRAFSKIH ELEMENATA KAO FAKTOR RAZVOJA SAOBRAĆAJA 10 (7+3)	Prirodno-geografski elementi kao faktor razvoja saobraćaja-reljef Prirodno-geografski elementi kao faktor razvoja saobraćaja- hidrosfera Prirodnogeografski elementi kao faktor razvoja saobraćaja –biosfera Prirodno-geografski elementi kao faktor razvoja saobraćaja – atmosfera Pojam geografske sredine , zakoni i zakonitosti geografskog omotača	Učenici znaju uticaj prirodno – geografskih elemenata kao faktor razvoja saobraćaja: reljefa, voda, biogeografskih elemenata, atmosfere, sastav, strukturu, zakone i zakonitosti u geografskom omotaču i navodi primjere.
UTICAJ DRUŠTVENO – GEOGRAFSKIH ELEMENATA KAO FAKTORA RAZVOJA SAOBRAĆAJA 8 (5+3)	Društveno-geografski elementi kao faktor razvoja saobraćaja – ljudsko društvo kao faktor razvoja saobraćaja Kvantitativna i kvalitativna obilježja stanovništva Tipovi naselja –odraz gustine naseljenosti na razvoj pojedinih saobraćajnih grana Privreda	Učenici znaju uticaj društveno – geografskih elemenata kao faktor razvoja saobraćaja; kvantitativna i kvalitativna obilježja stanovništva; tipove naselja kao odraz gustine naseljenosti na razvoj pojedinih grana saobraćaja; privredu i privredne djelatnosti; faktore razvoja privrede.
KARTOGRAFSKO PREDSTAVLJANJE ZEMLJINE POVRŠINE 8 (5+3)	Predstavljanje Zemljine površine – kartografija Osnovni elementi i predstavljanje objekata na geografskoj karti Kartografski znaci –mreža, gustina, dužina Orjentacija na terenu pomoću geografske karte, izračunavanje udaljenosti, autokarte	Učenici znaju da objasne i primijene osnovne pojmove i orijentacije na geografskoj karti i u prostoru, znaju upotrebljavati kartu i atlas u svakodnevnom životu;definišu osnovne kartografske pojmove, razlikuju i objašnjavaju elemente karte.
	Prirodno-geografske i društveno – geografske odlike Evrope Regionalno- geografske i saobraćajne odlike Zapadne Evrope Regionalne i saobraćajne odlike Srednje Evrope	Učenici uz pomoć geografske karte pojašnjavaju geografski položaj Evrope i njegove posljedice, uticaj geografskog položaja na njenu razvijenost; prirodno-geografske i društveno – geografske odlike

<p>PRIRODNO – GEOGRAFSKE I DRUŠTVENO – GEOGRAFSKE ODLIKE POJEDINIH REGIJA SVIJETA</p> <p>12 (8+4)</p>	<p>Regionalne i saobraćajne odlike Južne Evrope Regionalne i saobraćajne odlike Jugoistočne Evrope Regionalne i saobraćajne odlike Rusije i Istočne Evrope Prirodno-geografske odlike Azije Društveno-geografske odlike Azije Regionalne i saobraćajne odlike Jugozapadne i Južne Azije Regionalne i saobraćajne odlike Istočne i Jugoistočne Azije Prirodno-geografske i društveno – geografske osobenosti Afrike Regionalne i saobraćajne odlike Sjeverne, Zapadne i Južne Afrike Regionalne i saobraćajne odlike Sjeverne Amerike Regionalne i saobraćajne odlike Srednje i Južne Amerike Regionalne i saobraćajne odlike Australije i Okeanije</p>	<p>Evrope; regionalne i saobraćajne odlike: Zapadne, Srednje, Južne, Jugoistočne Evrope, Rusije i Istočne Evrope; uz pomoć geografske karte pojašnjavaju osnovne prirodne i društvene odlike Azije, Afrike, Sjeverne, Srednje, Južne Amerike, Australije i Okeanije, te regionalne i saobraćajne odlike navedenih regija.</p>
<p>INTERKONTINENTALNI SAOBRAĆAJ</p> <p>3 (2+1)</p>	<p>Interkontinentalni saobraćaj</p>	<p>Učenici znaju o značaju interkontinentalnog saobraćaja.</p>
<p>PRIRODNO – GEOGRAFSKI I DRUŠTVENO – GEOGRAFSKI ELEMENTI KAO FAKTORI RAZVOJA SAOBRAĆAJA U BOSNI I HERCEGOVINI</p> <p>15 (9+6)</p>	<p>Historijsko-geografski i teritorijalni razvoj, geografski položaj Bosne i Hercegovine Prirodno-geografske odlike Bosne i Hercegovine Društvenogeografske odlike Bosne i Hercegovine Prirodni i privredni potencijali Bosne i Hercegovine Regionalne i saobraćajne odlike Peripanonske BiH Regionalne i saobraćajne odlike Planinsko-kotlinske BiH Regionalne i saobraćajne odlike Niske Hercegovine</p>	<p>Učenici geografski objašnjavaju, razumiju i kartografski determinišu sve elemente geografskog položaja teritorije Bosne i Hercegovine, njen opći geografski i astronomsko-matematički položaj, saobraćajno-geografski položaj, uočavaju i objašnjavaju geografski položaj Bosne i Hercegovine na Balkanskom poluotoku i susretu geografskih regija, ekonomsko-geografskih odlika tih regija i značaju izuzetno povoljnog geografskog položaja na ekonomski razvoj i mogućnosti ekonomskog razvoja prostora Bosne i Hercegovine; učenici znaju objasniti i kartografski determinisati veličinu, granice i vrste granica Bosne i Hercegovine, te promjenu granica kroz određene historijske periode. Učenici raspoznaju, objašnjavaju, geografski uočavaju i determinišu osnovne vrste, tipove i oblike reljefa u Bosni i Hercegovini sa posebnim osvrtom na kraške forme i oblike reljefa, kartografski predstavljaju reljefne cjeline i objašnjavaju njihov geološki razvoj i bogatstvo rudama koje je osnova za razvoj pojedinih vrsta privrednih djelatnosti, odnosno cjelokupnog privrednog razvoja Bosne i Hercegovine; raspoznaju reljefne morfostrukture, hipsometrijska</p>

		<p>obilježja teritorije naše zemlje, te ih znaju kartografski uočavati i predstavljati; poznaju, razumiju i objašnjavaju osnovne odlike stanovništva, popisnim periodima, promjenama broja stanovnika kroz određene historijske periode, objašnjavaju i trajno operiraju činjenicama vezanim za broj i promjenu broja stanovnika; uočavaju, raspoznaju i objašnjavaju pojam privrede; privrednog tranzicijskog položaja i razvoja naše zemlje; uočavaju prirodna bogatstva za razvoj privrede (rude, plodno tlo, vode, reljef i povoljnost klimatskih elemenata), objašnjavaju uticaj historijskog razvoja, tehničko-tehnoloških uslova i kapitala na razvoj privrede; jasno i trajno operiraju činjenicama vezanim za privredni razvoj i regionalno-geografski objašnjavaju razvoj i značaj pojedinih sektora privrede u granicama Bosne i Hercegovine, ali i globalno; znaju regionalne i saobraćajne odlike: Peripanonske, Planinsko-kotlinske i Niske Hercegovine.</p>
<p>SAOBRAĆAJ BOSNE I HERCEGOVINE</p> <p>10 (6+4)</p>	<p>Saobraćaj BiH – grane saobraćaja i njihova unutrašnja povezanost Željeznički saobraćaj BiH - razvoj, glavne unutrašnje i međunarodne linije. Željeznički saobraćaj BiH i njegov značaj u prometu robe i putnika, čvorišta Osnovni problemi i perspektive razvoja željezničkog saobraćaja BiH Cestovni saobraćaj BiH – razvoj, kategorizacija, karakteristike, mreža Glavni pravci cestovnog saobraćaja BiH – unutrašnji i međunarodni Značaj cestovnog saobraćaja u prevozu putnika i robe, veze sa drugim vidovima Vodeni saobraćaj BiH – riječni, jezerski, pomorski Uloga vodenog saobraćaja u unutrašnjem i međunarodnom prevozu Vazdušni saobraćaj – unutrašnji i vanjski, aerodromi Gradski saobraćaj BiH – organizacija i vidovi</p>	<p>Učenici objašnjavaju, razumiju i kartografski determinišu unutrašnje i međunarodne linije željezničkog saobraćaja; razvoj, kategorizaciju, karakteristike i mrežu cestovnog saobraćaja; glavne pravce cestovnog saobraćaja i njegov značaj u prevozu putnika i robe; značaj i ulogu vodenog i vazdušnog saobraćaja; organizaciju i vidove gradskog saobraćaja.</p>

3. 3. SREDNJA ŠKOLA ZA SAOBRAĆAJ I KOMUNIKACIJE

PROGRAMSKI SADRŽAJI IZ SAOBRAĆAJNE GEOGRAFIJE

SMJER: VOZAČI MOTORNIH VOZILA

I RAZRED

2 ČASA SEDMIČNO 70 ČASOVA GODIŠNJE

PROGRAMSKE TEME	FOND SATI
UVOD	4
UTICAJ PRIRODNO – GEOGRAFSKIH ELEMENATA KAO FAKTORA RAZVOJA SAOBRAĆAJA	10
UTICAJ DRUŠTVENO – GEOGRAFSKIH ELEMENATA KAO FAKTOR RAZVOJA SAOBRAĆAJA	8
KARTOGRAFSKO PREDSTAVLJANJE ZEMLJINE POVRŠINE	8
PRIRODNO – GEOGRAFSKE I DRUŠTVENO – GEOGRAFSKE ODLIKE POJEDINIH REGIJA SVIJETA	12
INTERKONTINENTALNI SAOBRAĆAJ	3
PRIRODNO – GEOGRAFSKI I DRUŠTVENO – GEOGRAFSKI ELEMENTI KAO FAKTOR RAZVOJA SAOBRAĆAJA U BIH	15
SAOBRAĆAJ BOSNE I HERCEGOVINE	10
UKUPNO	70

PROGRAMSKE CJELINE I TEME	PROGRAMSKI SADRŽAJI	ISHODI ZNANJA
UVOD 4 (3+1)	Historijsko-geografski razvoj saobraćaja	Učenici znaju historijsko – geografski razvoj saobraćaja
UTICAJ PRIRODNO – GEOGRAFSKIH ELEMENATA KAO FAKTOR RAZVOJA SAOBRAĆAJA 10 (7+3)	Prirodno-geografski elementi kao faktor razvoja saobraćaja-reljef Prirodno-geografski elementi kao faktor razvoja saobraćaja- hidrosfera Prirodnogeografski elementi kao faktor razvoja saobraćaja –biosfera Prirodno-geografski elementi kao faktor razvoja saobraćaja – atmosfera Pojam geografske sredine , zakoni i zakonitosti geografskog omotača	Učenici znaju uticaj prirodno – geografskih elemenata kao faktor razvoja saobraćaja: reljefa, voda, biogeografskih elemenata, atmosfere. sastav, strukturu, zakone i zakonitosti u geografskom omotaču i navodi primjere.
UTICAJ DRUŠTVENO – GEOGRAFSKIH ELEMENATA KAO FAKTOR RAZVOJA SAOBRAĆAJA 8 (5+3)	Društveno-geografski elementi kao faktor razvoja saobraćaja – ljudsko društvo kao faktor razvoja saobraćaja Kvantitativna i kvalitativna obilježja stanovništva Tipovi naselja –odraz gustine naseljenosti na razvoj pojedinih saobraćajnih grana Privreda	Učenici znaju uticaj društveno – geografskih elemenata kao faktor razvoja saobraćaja. Kvantitativna i kvalitativna obilježja stanovništva. Tipove naselja kao odraz gustine naseljenosti na razvoj pojedinih grana saobraćaja.
KARTOGRAFSKO PREDSTAVLJANJE ZEMLJINE POVRŠINE 8 (5+3)	Predstavljanje Zemljine površine – kartografija Osnovni elementi i predstavljanje objekata na geografskoj karti Kartografski znaci –mreža, gustina, dužina Orijentacija na terenu pomoću geografske karte , izračunavanje udaljenosti, autokarte	Učenici znaju da objasne i primijene osnovne pojmove i orijentacije na geografskoj karti i u prostoru, te znaju upotrebljavati kartu i atlas u svakodnevnom životu; definisati osnovne kartografske pojmove, razlikovati i objasniti elemente karte.
	Prirodno-geografske i društveno – geografske odlike Evrope Regionalno- geografske i sobračajne odlike Zapadne Evrope Regionalne i sobračajne odlike Srednje	Učenici uz pomoć geografske karte pojašnjavaju geografski položaj Evrope i njegove posljedice, uticaj geografskog položaja na njenu razvijenost; prirodno-geografske i

<p>PRIRODNO – GEOGRAFSKE I DRUŠTVENO – GEOGRAFSKE ODLIKE POJEDINIH REGIJA SVIJETA</p> <p>12 (8+4)</p>	<p>Evrope Regionalne i saobraćajne odlike Južne Evrope Regionalne i saobraćajne odlike Jugoistočne Evrope Regionalne i saobraćajne odlike Rusije i Istočne Evrope Prirodno-geografske odlike Azije Društveno-geografske odlike Azije Regionalne i saobraćajne odlike Jugozapadne i Južne Azije Regionalne i saobraćajne odlike Istočne i Jugoistočne Azije Prirodno-geografske i društveno – geografske osobenosti Afrike Regionalne i saobraćajne odlike Sjeverne, Zapadne i Južne Afrike Regionalne i saobraćajne odlike Sjeverne Amerike Regionalne i saobraćajne odlike Srednje i Južne Amerike Regionalne i saobraćajne odlike Australije i Okeanije</p>	<p>društveno – geografske odlike Evrope. Regionalne i saobraćajne odlike: Zapadne, Srednje, Južne, Jugoistočne Evrope, Rusije i Istočne Evrope. Učenici uz pomoć geografske karte pojašnjavaju osnovne prirodne i društvene odlike Azije, Afrike, Sjeverne, Srednje, Južne Amerike, Australije i Okeanije, te regionalne i saobraćajne odlike navedenih regija</p>
<p>INTERKONTINENTALNI SAOBRAĆAJ</p> <p>3 (2+1)</p>	<p>Interkontinentalni saobraćaj</p>	<p>Učenici znaju o značaju interkontinentalnog saobraćaja.</p>
<p>PRIRODNO – GEOGRAFSKI I DRUŠTVENO – GEOGRAFSKI ELEMENTI KAO FAKTORI RAZVOJA SAOBRAĆAJA U BOSNI I HERCEGOVINI</p> <p>15 (9+6)</p>	<p>Historijsko-geografski i teritorijalni razvoj, geografski položaj Bosne i Hercegovine Prirodno-geografske odlike Bosne i Hercegovine Društvenogeografske odlike Bosne i Hercegovine Prirodni i privredni potencijali Bosne i Hercegovine Regionalne i saobraćajne odlike Peripanonske BiH Regionalne i saobraćajne odlike Planinsko-kotlinske BiH Regionalne i saobraćajne odlike Niske Hercegovine</p>	<p>Učenici geografski objašnjavaju, razumiju i kartografski determinišu sve elemente geografskog položaja teritorije Bosne i Hercegovine, njen opći geografski i astronomsko-matematički položaj, saobraćajno-geografski položaj, uočavaju i objašnjavaju geografski položaj Bosne i Hercegovine na Balkanskom poluotoku i susretu geografskih regija, ekonomsko-geografskih odlika tih regija i značaju izuzetno povoljnog geografskog položaja na ekonomski razvoj i mogućnosti ekonomskog razvoja prostora Bosne i Hercegovine; učenici znaju objasniti i kartografski determinisati veličinu, granice i vrste granica Bosne i Hercegovine, te promjenu granica kroz određene historijske periode. Učenici poznaju, razumiju i objašnjavaju osnovne odlike stanovništva Bosne i Hercegovine, popisnim periodima na prostoru Bosne i Hercegovine. Učenici uočavaju, raspoznaju i objašnjavaju pojam privrede Bosne i Hercegovine, privrednog tranzicijskog položaja i razvoja naše zemlje; uočavaju prirodna bogatstva za razvoj privrede Bosne i Hercegovine (rude, plodno tlo, vode, reljef i povoljnost klimatskih elemenata), objašnjavaju uticaj historijskog razvoja, tehničko-tehnoloških uslova i kapitala na razvoj</p>

		privrede. Učenici jasno i trajno operiraju činjenicama vezanim za privredni razvoj Bosne i Hercegovine i regionalno- geografski objašnjavaju razvoj i značaj pojedinih sektora privrede u granicama Bosne i Hercegovine, ali i globalno; učenici znaju regionalne i saobraćajne odlike: Peripanonske, Planinsko-kotlinske i Niske Hercegovine.
SAOBRAĆAJ BOSNE I HERCEGOVINE 10 (6+4)	<p>Saobraćaj BiH – grane saobraćaja i njihova unutrašnja povezanost</p> <p>Željeznički saobraćaj BiH - razvoj, glavne unutrašnje i međunarodne linije. Željeznički saobraćaj BiH i njegov značaj u prometu robe i putnika , čvorišta</p> <p>Osnovni problemi i perspektive razvoja željezničkog saobraćaja BiH</p> <p>Cestovni saobraćaj BiH – razvoj, kategorizacija , karakteristike , mreža</p> <p>Glavni pravci cestovnog saobraćaja BiH – unutrašnji i međunarodni</p> <p>Značaj cestovnog saobraćaja u prevozu putnika i robe ,veze sa drugim vidovima</p> <p>Vodeni saobraćaj BiH – riječni , jezerski , pomorski</p> <p>Uloga vodenog saobraćaja u unutrašnjem i međunarodnom prevozu</p> <p>Vazdušni saobraćaj – unutrašnji i vanjski , aerodromi</p> <p>Gradski saobraćaj BiH – organizacija i vidovi</p>	Učenici objašnjavaju, razumiju i kartografski determinišu unutrašnje i međunarodne linije željezničkog saobraćaja; razvoj, kategorizaciju, karakteristike i mrežu cestovnog saobraćaja; glavne pravce cestovnog saobraćaja i njegov značaj u prevozu putnika i robe; značaj i ulogu vodenog i vazdušnog saobraćaja; organizaciju i vidove gradskog saobraćaja.

3. 4. SREDNJA ŠKOLA ZA SAOBRAĆAJ I KOMUNIKACIJE

PROGRAMSKI SADRŽAJI IZ SAOBRAĆAJNE GEOGRAFIJE

SMJER: SAOBRAĆAJNI TEHNIČAR

II RAZRED

2 ČASA SEDMIČNO 70 ČASOVA GODIŠNJE

PROGRAMSKE TEME	FOND SATI
UVOD	4
UTICAJ PRIRODNO – GEOGRAFSKIH ELEMENATA KAO FAKTORA RAZVOJA SAOBRAĆAJA	10
UTICAJ DRUŠTVENO – GEOGRAFSKIH ELEMENATA KAO FAKTOR RAZVOJA SAOBRAĆAJA	8
KARTOGRAFSKO PREDSTAVLJANJE ZEMLJINE POVRŠINE	8
PRIRODNO – GEOGRAFSKE I DRUŠTVENO – GEOGRAFSKE ODLIKE POJEDINIH REGIJA SVIJETA	12
INTERKONTINENTALNI SAOBRAĆAJ	3
PRIRODNO – GEOGRAFSKI I DRUŠTVENO – GEOGRAFSKI ELEMENTI KAO FAKTOR RAZVOJA SAOBRAĆAJA U BIH	15
SAOBRAĆAJ BOSNE I HERCEGOVINE	10
UKUPNO	70

PROGRAMSKE CJELINE I TEME	PROGRAMSKI SADRŽAJI	ISHODI ZNANJA
UVOD 4 (3+1)	Historijsko-geografski razvoj saobraćaja	Učenici znaju historijsko – geografski razvoj saobraćaja
UTICAJ PRIRODNO – GEOGRAFSKIH ELEMENATA KAO FAKTOR RAZVOJA SAOBRAĆAJA 10 (7+3)	Prirodno-geografski elementi kao faktor razvoja saobraćaja-reljef Prirodno-geografski elementi kao faktor razvoja saobraćaja- hidrosfera Prirodno-geografski elementi kao faktor razvoja saobraćaja –biosfera Prirodno-geografski elementi kao faktor razvoja saobraćaja – atmosfera Pojam geografske sredine , zakoni i zakonomjernosti geografskog omotača	Učenici znaju uticaj prirodno – geografskih elemenata kao faktor razvoja saobraćaja: reljefa, voda, biogeografskih elemenata, atmosfere. sastav, strukturu, zakone i zakonomjernosti u geografskom omotaču i navodi primjere.
UTICAJ DRUŠTVENO – GEOGRAFSKIH ELEMENATA KAO FAKTORA RAZVOJA SAOBRAĆAJA 8 (5+3)	Društveno-geografski elementi kao faktor razvoja saobraćaja – ljudsko društvo kao faktor razvoja saobraćaja Kvantitativna i kvalitativna obilježja stanovništva Tipovi naselja –odraz gustine naseljenosti na razvoj pojedinih saobraćajnih grana Privreda	Učenici znaju uticaj društveno – geografskih elemenata kao faktor razvoja saobraćaja; kvantitativna i kvalitativna obilježja stanovništva; tipove naselja kao odraz gustine naseljenosti na razvoj pojedinih grana saobraćaja.
KARTOGRAFSKO PREDSTAVLJANJE ZEMLJINE POVRŠINE 8 (5+3)	Predstavljanje Zemljine površine – kartografija Osnovni elementi i predstavljanje objekata na geografskoj karti Kartografski znaci –mreža, gustina, dužina Orijentacija na terenu pomoću geografske karte, izračunavanje udaljenosti, autokarte	Učenici znaju da objasne i primijene osnovne pojmove i orijentacije na geografskoj karti i u prostoru, te znaju upotrebljavati kartu i atlas u svakodnevnom životu;definisati osnovne kartografske pojmove, razlikovati i objasniti elemente karte.
	Prirodno-geografske i društveno – geografske odlike Evrope Regionalno- geografske i sobračajne odlike Zapadne Evrope Regionalne i sobračajne odlike Srednje	Učenici uz pomoć geografske karte pojašnjavaju geografski položaj Evrope i njegove posljedice, uticaj geografskog položaja na njenu razvijenost; prirodno-geografske i

<p>PRIRODNO – GEOGRAFSKE I DRUŠTVENO – GEOGRAFSKE ODLIKE POJEDINIH REGIJA SVIJETA</p> <p>12 (8+4)</p>	<p>Evrope Regionalne i saobraćajne odlike Južne Evrope Regionalne i saobraćajne odlike Jugoistočne Evrope Regionalne i saobraćajne odlike Rusije i Istočne Evrope Prirodno-geografske odlike Azije Društveno-geografske odlike Azije Regionalne i saobraćajne odlike Jugozapadne i Južne Azije Regionalne i saobraćajne odlike Istočne i Jugoistočne Azije Prirodno-geografske i društveno – geografske osobenosti Afrike Regionalne i saobraćajne odlike Sjeverne, Zapadne i Južne Afrike Regionalne i saobraćajne odlike Sjeverne Amerike Regionalne i saobraćajne odlike Srednje i Južne Amerike Regionalne i saobraćajne odlike Australije i Okeanije</p>	<p>društveno – geografske odlike Evrope; regionalne i saobraćajne odlike: Zapadne, Srednje, Južne, Jugoistočne Evrope, Rusije, Istočne Evrope, Azije, uz pomoć geografske karte pojašnjavaju osnovne prirodne i društvene odlike Azije; regionalne i saobraćajne odlike: Jugozapadne, Južne, Istočne, Jugoistočne Azije; osnovne prirodne i društvene odlike Afrike; regionalne i saobraćajne odlike: Sjeverne, Zapadne i Južne Afrike; osnovne prirodne i društvene odlike Sjeverne, Srednje i Južne Amerike; regionalne i saobraćajne odlike Australije i Okeanije.</p>
<p>INTERKONTINENTALNI SAOBRAĆAJ</p> <p>3 (2+1)</p>	<p>Interkontinentalni saobraćaj</p>	<p>Učenici znaju o značaju interkontinentalnog saobraćaja.</p>
<p>PRIRODNO – GEOGRAFSKI I DRUŠTVENO – GEOGRAFSKI ELEMENTI KAO FAKTORI RAZVOJA SAOBRAĆAJA U BOSNI I HERCEGOVINI</p> <p>15 (9+6)</p>	<p>Historijsko-geografski i teritorijalni razvoj, geografski položaj Bosne i Hercegovine Prirodno-geografske odlike Bosne i Hercegovine Društvenogeografske odlike Bosne i Hercegovine Prirodni i privredni potencijali Bosne i Hercegovine Regionalne i saobraćajne odlike Peripanonske BiH Regionalne i saobraćajne odlike Planinsko-kotlinske BiH Regionalne i saobraćajne odlike Niske Hercegovine</p>	<p>Učenici geografski objašnjavaju, razumiju i kartografski determinišu sve elemente geografskog položaja teritorije Bosne i Hercegovine, njen opći geografski i astronomsko-matematički položaj, saobraćajno-geografski položaj, uočavaju i objašnjavaju geografski položaj Bosne i Hercegovine na Balkanskom poluotoku i susretu geografskih regija, ekonomsko-geografskih odlika tih regija i značaju izuzetno povoljnog geografskog položaja na ekonomski razvoj i mogućnosti ekonomskog razvoja prostora Bosne i Hercegovine; učenici znaju objasniti i kartografski determinisati veličinu, granice i vrste granica Bosne i Hercegovine, te promjenu granica kroz određene historijske periode; poznaju, razumiju i objašnjavaju osnovne odlike stanovništva Bosne i Hercegovine, popisnim periodima; uočavaju, raspoznaju i objašnjavaju pojam privrede, privrednog tranzicijskog položaja i razvoja naše zemlje; uočavaju prirodna bogatstva za razvoj privrede (rude, plodno tlo, vode, reljef i povoljnost klimatskih elemenata), objašnjavaju uticaj historijskog razvoja, tehničko-tehnoloških uslova i</p>

		kapitala na razvoj privrede; jasno i trajno operiraju činjenicama vezanim za privredni razvoj i regionalno-geografski objašnjavaju razvoj i značaj pojedinih sektora privrede u granicama Bosne i Hercegovine, ali i globalno; učenici znaju regionalne i saobraćajne odlike: Peripanonske, Planinsko-kotlinske i Niske Hercegovine.
SAOBRAĆAJ BOSNE I HERCEGOVINE 10 (6+4)	<p>Saobraćaj BiH – grane saobraćaja i njihova unutrašnja povezanost</p> <p>Željeznički saobraćaj BiH - razvoj, glavne unutrašnje i međunarodne linije. Željeznički saobraćaj BiH i njegov značaj u prometu robe i putnika , čvorišta</p> <p>Osnovni problemi i perspektive razvoja željezničkog saobraćaja BiH</p> <p>Cestovni saobraćaj BiH – razvoj , kategorizacija , karakteristike , mreža</p> <p>Glavni pravci cestovnog saobraćaja BiH – unutrašnji i međunarodni</p> <p>Značaj cestovnog saobraćaja u prevozu putnika i robe , veze sa drugim vidovima</p> <p>Vodeni saobraćaj BiH – riječni , jezerski , pomorski</p> <p>Uloga vodenog saobraćaja u unutrašnjem i međunarodnom prevozu</p> <p>Vazdušni saobraćaj – unutrašnji i vanjski , aerodromi</p> <p>Gradski saobraćaj BiH – organizacija i vidovi</p>	Učenici objašnjavaju, razumiju i kartografski determinišu unutrašnje i međunarodne linije željezničkog saobraćaja; razvoj, kategorizaciju , karakteristike i mrežu cestovnog saobraćaja; glavne pravce cestovnog saobraćaja i njegov značaj u prevozu putnika i robe; značaj i ulogu vodenog i vazdušnog saobraćaja; organizaciju i vidove gradskog saobraćaja.

3. 5. SREDNJA UGOSTITELJSKO- TURISTIČKA ŠKOLA

SMJER: TURISTIČKI TEHNIČAR

I RAZRED

PROGRAMSKI SADRŽAJI

OPĆA GEOGRAFIJA

2 ČASA SEDMIČNO 70 ČASOVA GODIŠNJE

PROGRAMSKE CJELINE I TEME	PROGRAMSKI SADRŽAJI	ISHODI ZNANJA
MODUL 1. OPĆA GEOGRAFIJA	Definicija, predmet proučavanja i podjela geografije Osnovne karakteristike geografskog omotača (geosfere) Vertikalna struktura zemlje i sastav zemljine kore Formiranje reljefa- endogene sile Formiranje reljefa- egzogene sile Atmosfera: sastav, vertikalni presjek i uloga Vrijeme i klima (elementi i faktori vremena i klime) Klasifikacija klimata na zemlji Hidrosfera: svjetski okean Kopnene vode: značaj i njihova zaštita Biosfera: biogeografske oblasti na zemlji Demografija: broj stanovnika i njihov razmještaj Dinamika stanovništva svijeta (prirodni priraštaj, migracije) Strukture stanovništva svijeta Nastanak, razvoj i tipovi naselja Pojam, uzroci i posljedice urbanizacije Privreda: pojam, faktori i podjela Primarne, sekundarne i tercijarne djelatnosti privrede	Učenici objašnjavaju pojam nastavnog predmeta geografija, znaju podjelu geografije, geografske discipline i njihove objekte i predmete izučavanja, poznaju i geografski determinišu osnovne zadatke geografije; sa geografskog aspekta se upoznaju sa pojmom geosfera, geografskog omotača, podjele geografskog omotača i njegovim granicama, važnosti geografskog omotača i geosfera za život na Zemlji, osnovnim elementima i povezanosti geokomponenti, geokompleksa i geosfera i njihovim zakonomjernostima funkcionisanja, geografski objašnjavaju, raspoznaju i razumiju, te katografski determinišu osnovne pojmove i činjenice o litosferi, atmosferi, hidrosferi, biosferi i pedosferi, te svim njihovim geografskim aspektima; objašnjavaju pojam stanovništvo, teritorij, regija, oblast, poznaju broj i promjene broja stanovnika na Zemlji kroz određene historijske periode; uočavaju, raspoznaju i razumiju osnovne pojmove i činjenice vezane za stanovništvo i naselja na Zemlji. Privredu i privredne djelatnosti.

3. 6. SREDNJA UGOSTITELJSKO- TURISTIČKA ŠKOLA

PROGRAMSKI SADRŽAJI

SMJER: TEHNOLOZI: KUHAR, POSLASTIČAR I KONOBAR

UGOSTITELJSKI TEHNIČAR

TURISTIČKA GEOGRAFIJA I RAZRED

2 ČASA SEDMIČNO 70 ČASOVA GODIŠNJE

PROGRAMSKE CJELINE I TEME	PROGRAMSKI SADRŽAJI	ISHODI ZNANJA
<p>MODUL 1.</p> <p>OSNOVE TURIZMA</p>	<p>Pojam turizma i turiste</p> <p>Pojam turističkog motiva i objekta</p> <p>Pojam turističkog tržišta</p> <p>Pojam turističkog mjesta, regije i rekreacije</p> <p>Razvojni put turizma (putovanje kroz vijekove)</p> <p>Pojava turizma, edicije turističkog vodiča i privilegirana putovanja</p> <p>Funkcije turizma</p> <p>Faktori-činioci turizma</p> <p>Pokretački faktori turizma: radna i životna sredina</p> <p>Pokretački faktori turizma: slobodno vrijeme i slobodna sredstva</p> <p>Prirodni faktori turizma: reljef</p> <p>Prirodni faktori turizma: klima</p> <p>Prirodni faktori turizma: vode i živi svijet</p> <p>Društveni faktori turizma: kulturno-historijski spomenici</p> <p>Društveni faktori turizma: kulturne ustanove</p> <p>Društveni faktori turizma: manifestacije</p> <p>Komunikativni faktori turizma</p>	<p>Učenici znaju definisati pojam turizma i turiste; primijeniti znanje o turističkim resursima u definisanju pogodnosti određenog prostora za pojedine vrste i oblike turizma; turistički valorizirati prostor; primijeniti oblike zaštite vrijednih prostora; analizirati svjetska turistička kretanja.</p>
<p>MODUL 2.</p> <p>TURISTIČKA GEOGRAFIJA BOSNE I HERCEGOVINE</p>	<p>Pojam, predmet i zadaci turističke geografije</p> <p>Razvoj turističke geografije</p> <p>Ime, položaj, veličina i granice Bosne i Hercegovine</p> <p>Bosna i Hercegovina u međunarodnoj turističkoj razmjeri</p> <p>Razvoj turizma u BiH kroz historiju</p> <p>Turistički potencijali Bosne i Hercegovine</p> <p>Turističke regije Bosne i Hercegovine-Sarajevska turistička regija-Sarajevo</p> <p>Okolina Sarajeva</p> <p>Tuzlanska turistička regija</p> <p>Zeničko-maglajska turistička regija</p> <p>Travnička turistička regija</p> <p>Jajačka (vrbavsko-plivska) turistička regija</p> <p>Bihaćka (unsko-sanska) turistička regija</p> <p>Livanjska turistička regija</p> <p>Zapadno-hercegovačka turistička regija</p> <p>Konjička turistička regija</p> <p>Mostarska turistička regija</p> <p>Čapljinska turistička regija</p> <p>Trebinjska turistička regija</p> <p>Istočnobosanska turistička regija</p> <p>Sjevernobosanska turistička regija</p>	<p>Učenici znaju geografsko – turistički položaj i saobraćajno – turističke pravce u BiH; turističku regionalizaciju BiH</p>

3. 7. SREDNJA UGOSTITELJSKO- TURISTIČKA ŠKOLA

PROGRAMSKI SADRŽAJI

SMJER: TURISTIČKI TEHNIČAR

UGOSTITELJSKI TEHNIČAR

TURISTIČKA GEOGRAFIJA II RAZRED

2 ČASA SEDMIČNO 70 ČASOVA GODIŠNJE

PROGRAMSKE CJELINE I TEME	PROGRAMSKI SADRŽAJI	ISHODI ZNANJA
MODUL 1. TURISTIČKA GEOGRAFIJA VANEVROPSKIH KONTINENATA	Osnovne karakteristike američkog turizma Turizam SAD: opće odlike Turizam SAD: turističke regije Turizam Kanade: opće odlike Turizam Kanade: turističke regije Srednja Amerika: turizam Meksika Antilsko otočje (Karibi) Južna Amerika: opće odlike Turizam zapadne zone Južne Amerike Turizam istočne zone Južne Amerike Afrički turizam: istočna Afrika Sjeverna Afrika (afrički Mediteran): Egipat Turizam Maroka Test (afrički turizam) Azijski turizam – Istočna Azija: Japan Turizam Kine Turizam Jugoistočne Azije Turizam Južne Azije: Indija Turizam Jugozapadne Azije: Turska Turizam ostalih država Jugozapadne Azije Turizam Australije i Okeanije	Učenici znaju o osnovnim karakteristikama američkog, afričkog i azijskog, te turizma Australije i Okeanije; turističkim resursima; analizirati turistička kretanja.

<p><i>MODUL 2.</i></p> <p>TURIZAM EVROPSKOG KONTINENTA</p>	<p>Evropski turizam: turističke regije Turizam evropskog Mediterana Turizam Španije: opće odlike Turizam Španije: kontinentalna Španija Turizam Španije: primorska Španija Poseban osvrt na Andaluziju i Costa del Sol Turizam Francuske: opće odlike Turizam Francuske: turističke regije Poseban osvrt na Pariz i Azurnu obalu Turizam Italije: opće odlike Turizam Italije: turističke regije Poseban osvrt na Rim i Veneciju Turizam Grčke: opće odlike Turizam Grčke: turističke regije Poseban osvrt na Atinu i Peloponez Turizam evropskog Mediterana (priprema za test) Test (Mediteran Evrope) Alpska turistička regija Turizam Švicarske: opće odlike Turizam Švicarske: turističke regije Turizam Austrije: opće odlike Turizam Austrije: turističke regije Poseban osvrt na Beč Turizam Skandinavije Turizam Mađarske</p>	<p>Učenici znaju o osnovnim karakteristikama turizma evropskog kontinenta; turističkim resursima; analizirati turistička kretanja.</p>
---	---	--

3. 8. SREDNJA EKONOMSKA ŠKOLA

PROGRAMSKI SADRŽAJI

OPĆA I EKONOMSKA GEOGRAFIJA

I RAZRED

3 ČASA SEDMIČNO 105 ČASOVA GODIŠNJE

PROGRAMSKE TEME	FOND SATI
UVOD U GEOGRAFIJU	2
LITOSFERA	10
ATMOSFERA	6
HIDROSFERA	8
PEDOSFERA	1
BIOSFERA	4
STANOVNIŠTVO NA ZEMLJI	5
PRIVREDA I PRIVREDNE DJELATNOSTI	57
BOSNA I HERCEGOVINA	12
UKUPNO	105

PROGRAMSKE CJELINE I TEME	PROGRAMSKI SADRŽAJI	ISHODI ZNANJA
UVOD U GEOGRAFIJU 2(1+1)	Definicija, metode, predmet, podjela geografije Historijski razvoj geografije	Učenici objašnjavaju pojam nastavnog predmeta geografija, znaju podjelu geografije, geografske discipline i njihove objekte i predmete izučavanja, poznaju i geografski determinišu osnovne zadatke geografije i elemente kartografije, te raspoznaju i objašnjavaju pojmove prirodna i geografska sredina i njihovi elementi.
LITOSFERA 10 (6+4)	Litosfera – vertikalna struktura Zemlje Vrste stijena Geološki razvoj Zemljine kore Reljef: djelovanje endogenih sila Vulkanizam i seizmizam Reljef kopna – egzogene sile	Imenuju i na crtežu obilježavaju unutrašnju građu Zemlje; analiziraju građu Zemlje i sastav litosfere; uz pomoć crteža i fotografija imenuju i analiziraju osnovne endogene i egzogene procese i oblike; povezuju geološka razdoblja i orogeneze i navode primjere reljefnih cjelina za pojedina geološka razdoblja i orogeneze; definišu endogene pokrete te objašnjavaju njihove uzroke, posljedice i navode primjere; povezuju djelovanje egzogenih sila i nastanak različitih tipova reljefa i reljefnih oblika; povezuju uticaj reljefa na stanovništvo i njegove aktivnosti.
ATMOSFERA 6 (4+2)	Atmosfera – definicija, sastav, podjela, Sunčeva insolacija i radijacija Klimatski faktori Pojam klime i klasifikacija klimata na Zemlji	Učenici znaju objasniti klimatske faktore i klimatske elemente; prepoznaju na karti primjere pojedinih tipova i oblika reljefa i tipova klima; na temelju datih podataka izračunavaju klimatske elemente, analiziraju dijagrame, npr. klimatske dijagrame, sinoptičke karte.
HIDROSFERA 8 (5+3)	Hidrosfera – svjetski okean Kretanje morske vode Podzemne vode Tekuće kopnene vode	Učenici znaju definisati pojmove vezane za svjetsko more; svojstva i kretanja morske vode; uz pomoć geografske karte pokazuje i imenuje okeane, najvažnija mora, morske struje, morske prolaze; osnovna fizička i hemijska svojstva i dinamičke procese u Svjetskom okeanu ; razlikuju vode na kopnu i njihova obilježja; navode najveće onečišćivače mora i predlažu mjere za zaštitu

		mora; objašnjavaju značaj voda na kopnu i njihova obilježja i navode primjere iz svijeta.
PEDOSFERA 1	Rasprostranjenost tala na Zemlji	Učenici analiziraju geografsku rasprostranjenost tala; uticaj čovjeka na tlo na primjerima.
BIOSFERA 4 (2+2)	Biosfera – živi svijet na Zemlji Biogeografske oblasti na Zemlji	Učenici znaju smjenu vegetacije na Zemlji; uticaj prirodnih faktora na rast i razvoj vegetacije na Zemlji; pojasno – zonalnom rasporedu flore i akvatičnim životnim zajednicama; analiziraju uticaj čovjeka na bioraznolikost na primjerima iz svijeta koristeći se geografskom kartom.
STANOVNIŠTVO NA ZEMLJI 5 (3+2)	Dinamika i razmještaj stanovništva Kretanje stanovništva svijeta Strukture stanovništva	Učenici objašnjavaju pojam stanovništvo, teritorij, regija, oblast, poznaju broj i promjene broja stanovnika na Zemlji kroz određene historijske periode, poznaju osnovne uslove ili faktore naseljenosti i pojmove ekumene, anekumene i subekumene; determinišu i kartografski raspoznaju osnovne kriterije razmještaja stanovništva; osnovnim strukturama stanovništva na Zemlji.
PRIVREDA I PRIVREDNE DJELATNOSTI 57 (35+22)	Ekonomska geografija Uticaj prirodnih faktora na razvoj privrede Društvena zajednica i strukture stanovništva kao faktor privrednog razvoja Naučno - tehnička revolucija kao faktor privrednog razvoja Geopolitička struktura svijeta Integracija ekonomija u svijetu Stepen razvijenosti zemalja Privreda i privredne djelatnosti Poljoprivreda - podjela, značaj, uslovi razvoja i cilj Obim i struktura agrarne proizvodnje u svijetu Obim i struktura stočarske proizvodnje u svijetu Značaj, razmještaj i eksploatacija šuma Značaj ribarstva i ribolovna područja Glavne odlike teritorijalnog razmještaja poljoprivredne proizvodnje u svijetu i poljoprivredni rejoni Proizvodnja i potrošnja energenata Razmještaj sirovina u svijetu Industrija - nastanak, uslovi razvoja i podjela Metalurgija, metalna industrija Laka industrija Glavne odlike teritorijalnog razmještaja industrijske proizvodnje u svijetu i industrijski rejoni Saobraćaj - nastanak, uslovi razvoja, značaj ; vidovi	Učenici geografski razumiju i objašnjavaju sektore privrede i djelatnosti u okviru sektora, poznaju pojmove unutrašnje i vanjske privrede, te znaju objasniti faktore djelovanja na razvoj privrede i razvoj privrede kroz određene historijske periode; učenici trajno i sa geografskog aspekta izučavanja poznaju operiraju i objašnjavaju, te kartografski determinišu sve odlike vezane za djelatnosti primarnog, sekundarnog, tercijarnog i kvartarnog sektora djelatnosti, te poznaju osnovne karakteristike i uslove razvoja svih djelatnosti pomenutih sektora. Učenici znaju uzroke i posljedice globalizacije i polarizacije u svijetu; mjesto i ulogu razvijenih i nerazvijenih zemalja u procesu globalizacije; ekonomske i političke integracije u svijetu i njihov značaj; faktore privrednog razvoja navedenih zemalja.

	<p>saobraćaja Turizam – nastanak, uslovi razvoja, značaj i turističke regije u svijetu Trgovina - nastanak, razvoj, glavni pravci i struktura međunarodne trgovine Novac Privreda SAD-a Privreda Japana Privreda Australije Privreda Njemačke i Velike Britanije Privreda Francuske i Italije Privreda skandinavskih zemalja Privreda Bliskog istoka Privreda Poljske i Mađarske Privreda Turske Privreda Kine Privreda Brazila i Egipta</p>	
<p>BOSNA I HERCEGOVINA 12 (7+5)</p>	<p>Bosna i Hercegovina geografski položaj Fizičko – geografske karakteristike BiH Stanovništvo BiH Prirodni resursi BiH Privreda BiH</p>	<p>Učenici geografski objašnjavaju, razumiju i kartografski determinišu sve elemente geografskog položaja teritorije Bosne i Hercegovine, njen opći geografski i astronomsko-matematički položaj, saobraćajno-geografski položaj, uočavaju i objašnjavaju geografski položaj Bosne i Hercegovine na Balkanskom poluotoku i susretu geografskih regija, ekonomsko-geografskih odlika tih regija i značaju izuzetno povoljnog geografskog položaja na ekonomski razvoj i mogućnosti ekonomskog razvoja prostora Bosne i Hercegovine; učenici znaju objasniti i kartografski determinisati veličinu, granice i vrste granica Bosne i Hercegovine, te promjenu granica kroz određene historijske periode; raspoznaju, objašnjavaju, geografski uočavaju i determinišu osnovne vrste, tipove i oblike reljefa sa posebnim osvrtom na kraške forme i oblike reljefa; kartografski predstavljaju reljefne cjeline i objašnjavaju njihov geološki razvoj i bogatstvo rudama koje je osnova za razvoj pojedinih vrsta privrednih djelatnosti, odnosno cjelokupnog privrednog razvoja; učenici raspoznaju reljefne morfostrukture, hipsometrijska obilježja teritorije naše zemlje, te ih znaju kartografski uočavati i predstavljati; poznaju, razumiju i objašnjavaju osnovne odlike stanovništva, popisnim periodima, promjenama broja stanovnika kroz određene historijske periode, objašnjavaju i trajno operiraju činjenicama vezanim za broj i promjenu broja stanovnika u Bosni i Hercegovini; poznaju sve odlike prirodnog (natalitet, mortalitet i prirodni priraštaj), te mehaničkog kretanja broja stanovnika (pojmu i vrstama migracija, njihovim karakterom i odlikama); savremenim problemom odljeva mladih-brain drain, uzrocima i posljedicama depopulacije, deagrarizacije i obrazovne strukture stanovništva na privredni razvoj naše zemlje; uočavaju, raspoznaju i</p>

		<p>objašnjavaju pojam privrede, privrednog tranzicijskog položaja i razvoja naše zemlje; uočavaju prirodna bogatstva za razvoj privrede (rude, plodno tlo, vode, reljef i povoljnost klimatskih elemenata), objašnjavaju uticaj historijskog razvoja, tehničko-tehnoloških uslova i kapitala na razvoj privrede; determinišu probleme u privrednom razvoju i disfunkcionalnosti; objašnjavaju pojam tranzicije i tranzicijskih tokova, te objašnjavaju, razumiju i kartografski uočavaju i determinišu osnovne elemente razvoja poljoprivrede, industrije i rudarstva, energetike i energetske potencijala, saobraćaj, turizma i trgovine i svih elemenata vezanih za ove djelatnosti. Učenici jasno i trajno operiraju činjenicama vezanim za privredni ili ekonomski razvoj Bosne i Hercegovine i regionalno- geografski objašnjavaju razvoj i značaj pojedinih sektora privrede u granicama Bosne i Hercegovine, ali i globalno.</p>
--	--	---

3. 9. SREDNJA EKONOMSKA ŠKOLA – VOGOŠĆA

PROGRAMSKI SADRŽAJI
I RAZRED OPĆA GEOGRAFIJA
2 ČASA SEDMIČNO 70 ČASOVA GODIŠNJE

PROGRAMSKE TEME	FOND SATI
UVOD U GEOGRAFIJU	2
ZEMLJA U SUNČEVOM SISTEMU I SVEMIRU	7
ZEMLJA – OBLIK, VELIČINA I ORIJENTACIJA NA ZEMLJI	4
KARTOGRAFSKO PREDSTAVLJANJE ZEMLJINE POVRŠINE	5
GEOGRAFSKI OMOTAČ	2
LITOSFERA	6
ATMOSFERA	7
HIDROSFERA	7
PEDOSFERA	2
BIOSFERA	3
STANOVNIŠTVO NA ZEMLJI	8
NASELJA NA ZEMLJI	4
PRIVREDA I PRIVREDNE DJELATNOSTI	10
GEOEKOLOŠKI PROBLEMI U SVIJETU	3
UKUPNO	70

PROGRAMSKE CJELINE I TEME	PROGRAMSKI SADRŽAJI	ISHODI ZNANJA
UVOD U GEOGRAFIJU 2 (1+1)	Pojam, predmet, podjela, zadaci i kratak prikaz razvoja geografije	Učenici objašnjavaju pojam nastavnog predmeta geografija, znaju podjelu geografije, geografske discipline i njihove objekte i predmete izučavanja, poznaju i geografski determinišu osnovne zadatke geografije i elemente kartografije, te raspoznaju i objašnjavaju pojmove prirodna i geografska sredina i njihovi elementi.
ZEMLJA U SUNČEVOM SISTEMU I SVEMIRU 7 (4+3)	Kosmos i kosmička tijela Sunce i sunčev sistem Zemljina kretanja: rotacija i revolucija Posljedice Zemljinih kretanja Vrijeme i računanje vremena - lokalno, zonalno vrijeme i kalendar	Učenici znaju definisati osnovne pojmove o Svemiru i navode primjere, razlikuju svemirska tijela;opisuju Sunčev sistem i objašnjavaju položaj Zemlje u Sunčevom sistemu;povezuju i objašnjavaju uzroke i posljedice kretanja Zemlje;prepoznaju dimenzije i oblik Zemlje;razlikuju i imenuju različite kalendare; izračunavaju razlike u pojasnim vremenima.
ZEMLJA – OBLIK, VELIČINA I ORIJENTACIJA NA ZEMLJI 4 (3+1)	Oblik i dimenzije Zemlje Određivanje položaj tačaka na Zemlji	Učenici prepoznaju dimenzije i oblik Zemlje; znaju da objasne i primijene osnovne pojmove i orijentacije na geografskoj karti i u prostoru.
KARTOGRAFSKO PREDSTAVLJANJE ZEMLJINE	Predstavljanje Zemlje: globus i karta Planovi, karte, razmjera,	Učenici znaju da objasne i primijene osnovne pojmove i orijentacije na geografskoj karti i u prostoru, znaju

<p>POVRŠINE 5 (3+2)</p>	<p>deformacije na kartama Kartografske projekcije Sadržaj geografske karte Izrada karata Korištenje geografskih i topografskih karata</p>	<p>upotrebljavati kartu i atlas u svakodnevnom životu;definišu osnovne kartografske pojmove, razlikuju i objašnjavaju elemente karte;</p>
<p>GEOGRAFSKI OMOTAČ 2 (1+1)</p>	<p>Geografski omotač - sastav, struktura, zakoni i zakonomjernosti u geografskom omotaču</p>	<p>Učenici sa geografskog aspekta se upoznaju sa pojmom geosfera, geografskog omotača, podjele geografskog omotača i njegovim granicama, važnosti geografskog omotača i geosfera za život na Zemlji,osnovnim elementima i povezanosti geokomponenti, geokompleksa i geosfera i njihovim zakonomjernostima funkcionisanja, geografski objašnjavaju, raspoznaju i razumiju, te katografski determinišu osnovne pojmove i činjenice o litosferi,atmosferi, hidrosferi, biosferi i pedosferi, te svim njihovim geografskim aspektima.</p>
<p>LITOSFERA 6 (4+2)</p>	<p>Struktura Zemljine kore i njen sastav Geološka prošlost Zemljine kore Reljef Zemlje – podjela i nastanak Endogeni procesi i oblici Vulkanizam i njegove posljedice Seizmizam i njegove posljedice Egzogeni procesi i oblici: fluvijalni, abrazijski, eolski, glacijalni i kraški procesi i oblici.</p>	<p>Imenuju i na crtežu obilježavaju unutrašnju građu Zemlje;analiziraju građu Zemlje i sastav litosfere;uz pomoć crteža i fotografija imenuju i analiziraju osnovne endogene i egzogene procese i oblike; povezuju geološka razdoblja i orogeneze i navode primjere reljefnih cjelina za pojedina geološka razdoblja i orogeneze;definišu endogene pokrete te objašnjavaju njihove uzroke, posljedice i navode primjere;povezuju djelovanje egzogenih sila i nastanak različitih tipova reljefa i reljefnih oblika;povezuju uticaj reljefa na stanovništvo i njegove aktivnosti.</p>
<p>ATMOSFERA 7 (4+3)</p>	<p>Sastav, struktura i podjela Sunčeva radijacija Temperatura zraka, tla i vertikalna promjena temperature zraka Zračni pritisak i vjetrovi Vlažnost zraka, oblačnosti i padavine Zračne mase i fronte Vrijeme i klima. Klimatski činioci i modifikatori Pojasno – zonalna klasifikacija klimata na Zemlji Zagađenje atmosfere, globalno zagrijavanje atmosfere, kisele kiše.</p>	<p>Učenici znaju objasniti klimatske faktore i klimatske elemente;prepoznaju na karti primjere pojedinih tipova i oblika reljefa i tipova klima;na temelju datih podataka izračunavaju klimatske elemente, analiziraju dijagrame, npr. klimatske dijagrame, sinoptičke karte.</p>
<p>HIDROSFERA 7 (4+3)</p>	<p>Vode na Zemlji – svjetski okean : podjela i reljef podmorja Osnovna hemijska i fizička svojstva morske vode Kretanje morske vode Kopnene vode – podzemne vode Tekuće vode Jezera, močvare, bare i led na Zemlji</p>	<p>Učenici znaju definisati pojmove vezane za svjetsko more; svojstva i kretanja morske vode; uz pomoć geografske karte pokazuje i imenuje okeane, najvažnija mora, morske struje, morske prolaze;osnovna fizička i hemijska svojstva i dinamičke procese u Svjetskom okeanu ; razlikuju vode na kopnu i njihova obilježja; navode</p>

	Značaj voda Ugroženost voda	najveće onečišćivače mora i predlažu mjere za zaštitu mora; objašnjavaju značaj voda na kopnu i njihova obilježja i navode primjere iz svijeta.
PEDOSFERA 2 (1+1)	Tlo – faktori nastanka, podjela i geografska rasprostranjenost	Učenici analiziraju geografsku rasprostranjenost tala; uticaj čovjeka na tlo na primjerima.
BIOSFERA 3 (2+1)	Živi svijet na Zemlji i podjela Biogeografske oblasti na Zemlji	Učenici znaju smjenu vegetacije na Zemlji; uticaj prirodnih faktora na rast i razvoj vegetacije na Zemlji; pojasno – zonalnom rasporedu flore i akvatičnim životnim zajednicama; analiziraju uticaj čovjeka na bioraznolikost na primjerima iz svijeta koristeći se geografskom kartom.
STANOVNIŠTVO NA ZEMLJI 8 (5+3)	Razmještaj, ukupno kretanje broja stanovnika na Zemlji Demografska tranzicija i populaciona politika Migracije stanovništva na Zemlji Sastav (struktura) stanovništva svijeta Stanovništvo i privredni razvoj u svijetu	Učenici objašnjavaju pojam stanovništvo, teritorij, regija, oblast, poznaju broj i promjene broja stanovnika na Zemlji kroz određene historijske periode, poznaju osnovne uslove ili faktore naseljenosti i pojmove ekumene, anekumene i subekumene, raspoznaju toplotne pojase i razmještaj stanovništva prema njima, geografski objašnjavaju, determinišu i kartografski raspoznaju osnovne kriterije razmještaja stanovništva prema kontinentima, klimatskim ili toplotnim pojasevima, nadmorskoj visini, Starom i Novom svijetu, Zemljinim poluloptama, osnovnim strukturama stanovništva na Zemlji, spolnoj strukturi, starosnoj, osnovnim odlikama polno-dobne piramide i njenog razumijevanja, geografski determinišu i objašnjavaju pojmove vezane za rasnu, religijsku, jezičku, obrazovnu, ekonomsku i etničku strukturu stanovništva na Zemlji, trajno usvajaju znanja o prirodnom i mehaničkom kretanju broja stanovnika na Zemlji, osnovnim obrascima demografskih izračunavanja stopa nataliteta, mortaliteta i prirodnog priraštaja, te odlikama emigracije i imigracije.
NASELJA NA ZEMLJI 4 (2+2)	Oblici i tipovi naselja na Zemlji Prostorna i funkcionalna struktura grada. Urbanizacija i urbani sistemi	Učenici znaju o svim segmentima vezanim za pojam naseljenosti, vrstama i tipovima naselja na Zemlji, urbanizacijom i u vezi s tim pojmovima konurbacija, aglomeracija i metropolitanskim područjima na Zemlji; uočavaju, raspoznaju i razumiju osnovne pojmove i činjenice vezane za stanovništvo i naselja na Zemlji.
PRIVREDA I PRIVREDNE DJELATNOSTI 10 (6+4)	Privreda – opće odlike i podjela Poljoprivreda – pojam, podjela i faktori, struktura poljoprivredne proizvodnje u svijetu Rudarstvo, industrija, energetika Saobraćaj - pojam i značaj	Učenici geografski razumiju i objašnjavaju sektore privrede i djelatnosti u okviru sektora, poznaju pojmove unutrašnje i vanjske privrede, te znaju objasniti faktore djelovanja na razvoj privrede i razvoj privrede kroz

	<p>djelatnosti Trgovina i turizam – pojam i značaj djelatnosti Geografsko-turistički položaj Bosne i Hercegovine Nacionalni parkovi i prirodni rezervati BiH Prirodna i kulturna baština Bosne i Hercegovine</p>	<p>određene historijske periode; učenici trajno i sa geografskog aspekta izučavanja poznaju operiraju i objašnjavaju, te kartografski determinišu sve odlike vezane za djelatnosti primarnog, sekundarnog, tercijarnog i kvartarnog sektora djelatnosti, te poznaju osnovne karakteristike i uslove razvoja svih djelatnosti pomenutih sektora; znaju prepoznati i na karti pokazati nacionalne parkove, parkove prirode i spomenike prirode; razlikuju pojam prirodne i kulturne baštine;</p>
<p>GEOEKOLOŠKI PROBLEMI U SVIJETU 3 (2+1)</p>	<p>Osnovni geoekološki problemi na Zemlji Mjere i aktivnosti u očuvanju kvaliteta okoliša</p>	<p>Učenici znaju elemente ugroženosti geografske sredine (voda, vazduh, tlo), najveće zagađivače, metode i sredstva zaštite životne sredine.</p>

3. 10. SREDNJA EKONOMSKA ŠKOLA – VOGOŠĆA

PROGRAMSKI SADRŽAJI EKONOMSKA GEOGRAFIJA II RAZRED

2 ČASA SEDMIČNO 70 ČASOVA GODIŠNJE

PROGRAMSKE TEME	FOND SATI
EKONOMSKA GEOGRAFIJA	54
KARAKTERISTIKE PRIVREDE NEKIH VISOKO RAZVIJENIH ZEMALJA	8
KARAKTERISTIKE PRIVREDE ZEMALJA U RAZVOJU	8
UKUPNO	70

PROGRAMSKE CJELINE I TEME	PROGRAMSKI SADRŽAJI	ISHODI ZNANJA
EKONOMSKA GEOGRAFIJA 54 (35 + 19)	<p>Pojam, predmet, podjela i značaj ekonomske geografije.</p> <p>Prirodni uslovi za razvoj privrede.</p> <p>Reljef i klima kao faktori razvoja privrede.</p> <p>Vode, tlo i biosfera kao faktori privrednog razvoja.</p> <p>Društveni činioci za razvoj privrede.</p> <p>Društvena zajednica kao faktor privrednog razvoja.</p> <p>Stanovništvo i privreda.</p> <p>Naučno – tehnička dostignuća i životni standard kao faktor privrednog razvoja.</p> <p>Značenje socioekonomskih procesa za privredu. Političko – geografska struktura savremenog svijeta i posljedice za privredu.</p> <p>Regionalne ekonomske grupacije u svijetu i njihov značaj.</p> <p>Savremena obilježja Svjetske privrede.</p> <p>Neravnomjernost privrednog i društvenog razvoja, osnovni problem savremenog svijeta.</p> <p>Uloga i značaj razvijenih zemalja u sistemu svjetske privrede.</p> <p>Položaj zemalja u razvoju u sistemu svjetske privrede.</p> <p>Energija, sirovine i hrana ključni problem savremenog svijeta.</p> <p>POLJOPRIVREDA; uslovi za razvoj poljoprivrede</p> <p>Značaj, osobenosti i problemi savremene poljoprivredne proizvodnje u svijetu.</p> <p>Obim i struktura agrarne proizvodnje u svijeta. Proizvodnja žitarica, industrijskih biljaka.</p> <p>Obim i struktura stočarske proizvodnje</p>	<p>Učenici geografski razumiju i objašnjavaju sektore privrede i djelatnosti u okviru sektora, poznaju pojmove unutrašnje i vanjske privrede, te znaju objasniti faktore djelovanja na razvoj privrede i razvoj privrede kroz određene historijske periode; trajno i sa geografskog aspekta izučavanja poznaju operiraju i objašnjavaju, te kartografski determinišu sve odlike vezano za djelatnosti primarnog, sekundarnog, tercijarnog i kvartarnog sektora djelatnosti, te poznaju osnovne karakteristike i uslove razvoja svih djelatnosti pomenutih sektora; znaju uzroke i posljedice globalizacije i polarizacije u svijetu; mjesto i ulogu razvijenih i nerazvijenih zemalja u procesu globalizacije; ekonomske i političke integracije u svijetu i njihov značaj.</p>

	<p>u svijetu.</p> <p>Glavni poljoprivredni rejoni u svijetu.</p> <p>Šumarstvo; značaj i geografski razmještaj šuma u svijetu.</p> <p>Eksploatacija šuma u svijetu. Problemi neracionalnog iskorištavanja.</p> <p>Ribarstvo; značaj i glavna ribolovna područja u svijetu.</p> <p>Industrija; uslovi za razvoj industrije.</p> <p>Nastanak, razvoj, osobenosti i značaj industrije. Proizvodnja i potrošnja energije.</p> <p>Metalurgija; struktura i teritorijalni razmještaj.</p> <p>Lahka industrija (obim, struktura i teritorijalni razmještaj).</p> <p>Hemijska industrija (obim, struktura i teritorijalni razmještaj).</p> <p>Glavne odlike teritorijalnog razmještaja industrije u svijetu.</p> <p>Industrijski rejoni u svijetu.</p> <p>Saobraćaj; uslovi za razmještaj, prirodni i društveni.</p> <p>Značaj i osobenosti saobraćaja.</p> <p>Kopneni, pomorski i vazdušni saobraćaj.</p> <p>Turizam; uslovi za razvoj turizma .</p> <p>Glavne turističke regije u svijetu</p> <p>Međunarodna trgovina; nastanak, razvoj i savremene odlike.</p> <p>Glavni pravci i struktura međunarodne trgovine.</p>	
<p>KARAKTERISTIKE PRIVREDE NEKIH VISOKO RAZVIJENIH ZEMALJA</p> <p>8 (5+3)</p>	<p>Privreda SAD-a</p> <p>Privreda Japana</p> <p>Privreda Australije</p> <p>Privreda Njemačke</p>	<p>Učenici znaju karakteristike privrede navedenih visoko razvijenih zemlja svijeta.</p>
<p>KARAKTERISTIKE PRIVREDE ZEMALJA U RAZVOJU</p> <p>8 (5+3)</p>	<p>Privreda Kine</p> <p>Privreda Turske</p> <p>Privreda Egipta</p> <p>Privreda Brazila</p>	<p>Učenici znaju karakteristike privrede navedenih zemlja u razvoju.</p>

3. 11. SREDNJA TRGOVAČKA ŠKOLA

PROGRAMSKI SADRŽAJI

MODUL: OPĆA GEOGRAFIJA SVIJETA I GEOGRAFIJA BOSNE I HERCEGOVINE

SMJER: TRGOVAC I POSLOVNO – PRAVNI TEHNIČAR

II RAZRED

2 ČASA SEDMIČNO 70 ČASOVA GODIŠNJE

PROGRAMSKE CJELINE I TEME	ISHODI ZNANJA
Pojam, podjela i zadatak geografije	Učenici objašnjavaju pojam nastavnog predmeta geografija, znaju podjelu geografije, geografske discipline i njihove objekte i predmete izučavanja, poznaju i geografski determinišu osnovne zadatke geografije i elemente kartografije, te raspoznaju i objašnjavaju pojmove prirodna i geografska sredina i njihovi elementi.
Geosfere	Učenici sa geografskog aspekta se upoznaju sa pojmom geosfera, geografskog omotača, podjele geografskog omotača i njegovim granicama, važnosti geografskog omotača i geosfera za život na Zemlji, osnovnim elementima i povezanosti geokomponenti, geokompleksa i geosfera i njihovim zakonomjernostima funkcionisanja, geografski objašnjavaju, raspoznaju i razumiju, te kartografski determinišu osnovne pojmove i činjenice o litosferi, atmosferi, hidrosferi, biosferi i pedosferi, te svim njihovim geografskim aspektima.
Stanovništvo svijeta i naselja	Učenici objašnjavaju pojam stanovništvo, teritorij, regija, oblast, poznaju broj i promjene broja stanovnika na Zemlji kroz određene historijske periode, poznaju osnovne uslove ili faktore naseljenosti i pojmove ekumene, anekumene i subekumene, raspoznaju toplotne pojase i razmještaj stanovništva prema njima, geografski objašnjavaju, determinišu i kartografski raspoznaju osnovne kriterije razmještaja stanovništva prema kontinentima, klimatskim ili toplotnim pojasevima, nadmorskoj visini, Starom i Novom svijetu, Zemljinim poluloptama, osnovnim strukturama stanovništva na Zemlji, polnoj strukturi, starosnoj, osnovnim odlikama polno-dobne piramide i njenog razumijevanja, geografski determinišu i objašnjavaju pojmove vezane za rasnu, religijsku, jezičku, obrazovnu, ekonomsku i etničku strukturu stanovništva na Zemlji, trajno usvajaju znanja o prirodnom i mehaničkom kretanju broja stanovnika na Zemlji, osnovnim obrascima demografskih izračunavanja stopa nataliteta, mortaliteta i prirodnog priraštaja, te odlikama emigracije i imigracije, kao i svim segmentima vezanim za pojam naseljenosti, vrstama i tipovima naselja na Zemlji, urbanizacijom i u vezi s tim pojmovima konurbacija, aglomeracija i metropolitanskim područjima na Zemlji. Učenici uočavaju, raspoznaju i razumiju osnovne pojmove i činjenice vezane za stanovništvo i naselja na Zemlji.

<p>Privreda/Gospodarstvo</p>	<p>Učenici raspoznaju pojmove gospodarstvo, privreda ili ekonomija, geografski razumiju i objašnjavaju sektore privrede i djelatnosti u okviru sektora, poznaju pojmove unutrašnje i vanjske privrede, te znaju objasniti faktore djelovanja na razvoj privrede i razvoj privrede kroz određene historijske periode;učenici trajno i sa geografskog aspekta izučavanja poznaju operiraju i objašnjavaju, te kartografski determinišu sve odlike vezano za djelatnosti primarnog, sekundarnog, tercijarnog i kvartarnog sektora djelatnosti, te poznaju osnovne karakteristike i uslove razvoja svih djelatnosti pomenutih sektora.</p>
<p>Geografski/Zemljopisni položaj,granice i oblik teritorija Bosne i Hercegovine,njegova uloga u privrednom/gospodarskom razvoju</p>	<p>Učenici geografski objašnjavaju, razumiju i kartografski determinišu sve elemente geografskog položaja teritorije Bosne i Hercegovine, njen opći geografski i astronomsko- matematički položaj, saobraćajno- geografski položaj, uočavaju i objašnjavaju geografski položaj Bosne i Hercegovine na Balkanskom poluotoku i susretu geografskih regija, ekonomsko-geografskih odlika tih regija i značaju izuzetno povoljnog geografskog položaja na ekonomski razvoj i mogućnosti ekonomskog razvoja prostora Bosne i Hercegovine; učenici znaju objasniti i kartografski determinisati veličinu, granice i vrste granica Bosne i Hercegovine, te promjenu granica kroz određene historijske periode.</p>
<p>Osnovna obilježja reljefa i njihov utjecaj na privredni/gospodarski razvoj</p>	<p>Učenici raspoznaju, objašnjavaju, geografski uočavaju i determinišu osnovne vrste, tipove i oblike reljefa u Bosni i Hercegovini sa posebnim osvrtom na kraške forme i oblike reljefa, učenici kartografski predstavljaju reljefne cjeline i objašnjavaju njihov geološki razvoj i bogatstvo rudama koje je osnova za razvoj pojedinih vrsta privrednih djelatnosti, odnosno cjelokupnog privrednog razvoja Bosne i Hercegovine; učenici raspoznaju reljefne morfostrukture, hipsometrijska obilježja teritorije naše zemlje, te ih znaju kartografski uočavati i predstavljati.</p>
<p>Stanovništvo Bosne i Hercegovine kao faktor privrednog/gospodarskog razvoja</p>	<p>Učenici poznaju, razumiju i objašnjavaju osnovne odlike stanovništva Bosne i Hercegovine, popisnim periodima na prostoru Bosne i Hercegovine, promjenama broja stanovnika Bosne i Hercegovine kroz određene historijske periode, objašnjavaju i trajno operiraju činjenicama vezanim za broj i promjenu broja stanovnika u Bosni i Hercegovini;učenici uočavaju i poznaju elemente multietničnosti, multikulturalnosti i multikonfesionalnosti teritorije Bosne i Hercegovine kroz uočavanje brojnosti populacije Bosne i Hercegovine prema pojedinim popisnim periodima,zatim poznaju sve odlike prirodnog (natalitet, mortalitet i prirodni priraštaj) ,te mehaničkog kretanja broja stanovnika Bosne i Hercegovine(pojmu i vrstama migracija, njihovim karakterom i odlikama);savremenim problemom odljeva mladih-brain drain, uzrocima i posljedicama depopulacije,deagrarijacije i obrazovne</p>

	strukture stanovništva Bosne i Hercegovine na privredni razvoj zemlje.
Naselja, oblici naseljenosti i regionalna podjela Bosne i Hercegovine	Učenici poznaju pojam, vrste i tipove naselja u Bosni i Hercegovini, osnovne odlike i karakteristike naselja Bosne i Hercegovine, njihovom razmještaju, te kartografski uočavaju i predstavljaju urbanu i ruralnu armaturu i naseljenost teritorije Bosne i Hercegovine; poznaju i raspoznaju pojmove naseljenost, populacijska dinamika, depopulacija, deagrarizacija, industrijalizacija, deruralizacija i urbanizacija, uočavaju i kartografski raspoznaju i predstavljaju pojedine elemente naseljenosti i vrsta naselja u Bosni i Hercegovini.
Privredna/Gospodarska obilježja Bosne i Hercegovine	Učenici uočavaju, raspoznaju i objašnjavaju pojam privrede Bosne i Hercegovine, privrednog tranzicijskog položaja i razvoja naše zemlje; uočavaju prirodna bogatstva za razvoj privrede Bosne i Hercegovine (rude, plodno tlo, vode, reljef i povoljnost klimatskih elemenata), objašnjavaju uticaj historijskog razvoja, tehničko-tehnoloških uslova i kapitala na razvoj privrede Bosne i Hercegovine; determinišu probleme u privrednom razvoju i disfunkcionalnosti; objašnjavaju pojam tranzicije i tranzicijskih tokova, te objašnjavaju, razumiju i kartografski uočavaju i determinišu osnovne elemente razvoja poljoprivrede, industrije i rudarstva, energetike i energetskih potencijala, saobraćaj, turizma i trgovine i svih elementa vezanih za ove djelatnosti. Učenici jasno i trajno operiraju činjenicama vezanim za privredni ili ekonomski razvoj Bosne i Hercegovine i regionalno-geografski objašnjavaju razvoj i značaj pojedinih sektora privrede u granicama Bosne i Hercegovine, ali i globalno.

3. 12. SREDNJA ŠKOLA PRIMIJENJENIH UMJETNOSTI
PROGRAMSKI SADRŽAJI IZ GEOGRAFIJE
GEOGRAFIJA BOSNE I HERCEGOVINE
I RAZRED
2 ČASA SEDMIČNO 70 ČASOVA GODIŠNJE

PROGRAMSKE TEME	FOND SATI
GEOGRAFSKI PRIKAZ REGIJE JUGOISTOČNA EVROPA	6
DRŽAVNOST, HISTORIJSKO-GEOGRAFSKI I TERITORIJALNI RAZVOJ BOSNE I HERCEGOVINE	2
GEOGRAFSKI POLOŽAJ BOSNE I HERCEGOVINE	3
PRIRODNO-GEOGRAFSKE ODLIKE BOSNE I HERCEGOVINE	27
STANOVNIŠTVO BOSNE I HERCEGOVINE	8
NASELJA BOSNE I HERCEGOVINE	4
PRIVREDNA OBILJEŽJA U BOSNI I HERCEGOVINI	10
VRSTE REGIJA I REGIONALIZACIJE	8
GEOKOLOŠKI PROBLEMI U BOSNI I HERCEGOVINI	2
UKUPNO	70

PROGRAMSKE CJELINE I TEME	PROGRAMSKI SADRŽAJI	ISHODI ZNANJA
GEOGRAFSKI PRIKAZ REGIJE JUGOISTOČNA EVROPA 6 (4+2)	Geografski položaj, granice, veličina Jugoistočne Evrope Fizičko-geografske odlike Jugoistočne Evrope Društveno-geografske odlike Jugoistočne Evrope	Učenik zna geografske odlike regije; pojam, granice, prirodne i društvene odlike; osnovnim karakteristikama zemalja regije.
DRŽAVNOST, HISTORIJSKO-GEOGRAFSKI I TERITORIJALNI RAZVOJ BOSNE I HERCEGOVINE 2 (1+1)	Državnost, historijsko-geografski i teritorijalni razvoj BiH	Učenici znaju o porijeklu imena Bosna i Hercegovina i njenoj starosti.; znaju imenovati i opisati historijske faze teritorijalnog razvoja BiH.
GEOGRAFSKI POLOŽAJ BOSNE I HERCEGOVINE 3 (2+1)	Geografski položaj, granice i veličina BiH	Učenici geografski objašnjavaju, razumiju i kartografski determinišu sve elemente geografskog položaja teritorije Bosne i Hercegovine, njen opći geografski i astronomsko-matematički položaj, saobraćajno-geografski položaj, uočavaju i objašnjavaju geografski položaj na Balkanskom poluotoku i susretu geografskih regija, ekonomsko-geografskih odlika tih regija i značaju izuzetno povoljnog geografskog položaja na ekonomski razvoj i mogućnosti ekonomskog razvoja prostora; učenici znaju objasniti i kartografski determinisati veličinu, granice i vrste granica Bosne i Hercegovine, te promjenu granica kroz određene historijske periode.
	Geološka građa BiH Geomorfološke cjeline u BiH Klimatski faktori u BiH Vrijeme u BiH Tipovi klime BiH Klimatska regionalizacija BiH	Učenici znaju sastav i geološku građu reljefa BiH (nastanak reljefa, tipovi reljefa, visinske regije); o faktorima koji utječu na klimu BiH, temperaturi zraka, padavinama i najčešćim i najznačajnijim vrstama vjetrova;

<p>PRIRODNO-GEOGRAFSKE ODLIKE BOSNE I HERCEGOVINE 27 (15+12)</p>	<p>Riječni slivovi BiH Podzemna cirkulacija voda u BiH Jezera u BiH Termalne i mineralne vode Pedogeografska obilježja BiH Odlike automorfnog i hidromorfnog tla Regionalizacija tala u BiH Florne oblasti BiH Šumska područja i šumski fond Zoogeografske odlike BiH</p>	<p>pokazati na karti klimatske regije, znaju navesti i opisati tipove klime i objasniti utjecaj klime na privredni razvoj; vegetacijske zone; endemske vrste.</p>
<p>STANOVNIŠTVO BOSNE I HERCEGOVINE 8 (6+2)</p>	<p>Stanovništvo BiH- osnovni faktori razvoja Dinamika i prirodno kretanje stanovništva Mehaničko kretanje stanovništva Geografski razmještaj stanovništva Strukture stanovništva BiH</p>	<p>Učenici poznaju, razumiju i objašnjavaju osnovne odlike stanovništva, popisnim periodima, promjenama broja stanovnika kroz određene historijske periode.; objašnjavaju i trajno operiraju činjenicama vezanim za broj i promjenu broja stanovnika; uočavaju i poznaju elemente multietničnosti, multikulturalnosti, multikonfesionalnosti teritorije Bosne i Hercegovine kroz uočavanje brojnosti populacije prema pojedinim popisnim periodima, zatim poznaju sve odlike prirodnog (natalitet, mortalitet i prirodni priraštaj), te mehaničkog kretanja broja stanovnika (pojmu i vrstama migracija, njihovim karakterom i odlikama); savremenim problemom odljeva mladih-brain drain, uzrocima i posljedicama depopulacije, deagrarijacije i obrazovne strukture stanovništva na privredni razvoj zemlje.</p>
<p>NASELJA BOSNE I HERCEGOVINE 4 (3+1)</p>	<p>Razvoj naseljenosti i naselja BiH Urbanizacija i savremena mreža gradova</p>	<p>Učenici poznaju pojam, vrste i tipove naselja u Bosni i Hercegovini, osnovnim odlikama i karakteristikama naselja, njihovom razmještaju, te kartografski uočavaju i predstavljaju urbanu i ruralnu armaturu i naseljenost; poznaju i raspoznaju pojmove naseljenost, populacijska dinamika, depopulacija, deagrarijacija, industrijalizacija, deruralizacija i urbanizacija, uočavaju i kartografski raspoznaju i predstavljaju pojedine elemente naseljenosti i vrsta naselja u Bosni i Hercegovini.</p>
<p>PRIVREDNA OBILJEŽJA U BOSNI I HERCEGOVINI 10 (6+4)</p>	<p>Faktori privrednog razvoja BiH Poljoprivreda BiH Rudarstvo i energetika Industrija BiH Trgovina u BiH Turizam u BiH Prirodna i kulturna baština Bosne i</p>	<p>Učenici znaju prirodne i društvene preduvjete za razvoj privrede BiH; o fazama razvoja BiH privrede ; probleme s kojima se suočava savremena bosansko-hercegovačka privreda u tranzicijskoj fazi; preduvjete i ograničavajuće faktore</p>

	Hercegovine Saobraćaj BiH	za razvoja turizma; značaj i unapređenja bh. turizma za razvoj i zapošljavanje stanovništva; da BiH ima velike turističke potencijale koji nisu u potpunosti, iskorišteni; oblike turizma koji imaju razvojne mogućnosti.(turističke destinacije)- učenici razlikuju pojam prirodne i kulturne baštine; znaju navoditi primjere zaštićene prirodne i kulturne baštine u BiH ; znaju pokazati na geografskoj karti BiH nacionalne parkove (NP), parkove prirode (PP) i spomenike prirode(SP); znaju prepoznati važnost zaštićenih područja i lokaliteta za privredni razvoj BiH posebno turizma
VRSTE REGIJA I REGIONALIZACIJE 8 (5+3)	Vrste regija i regionalizacija Geografska regija Peripanonske Bosne Geografska regija Planinsko-kotlinske Bosne Geografska regija Zone visokog krša i Mediteranska regija	Učenici znaju osnovne prirodno i društveno - geografske regije; karakteristike (prirodne i društvene); o glavnim nodalno-funkcionalnim centrima svake od regija i o trenutnom stepenu razvijenosti privrede, kao i mogućnosti razvoja svake od regija.
GEOEKOLOŠKI PROBLEMI U BOSNI I HERCEGOVINI 2 (1+1)	Geoekološki problemi u BiH	Učenici znaju elemente ugroženosti geografske sredine (voda, vazduh, tlo); najveće zagađivače životne (geografske sredine); metode i sredstva zaštite životne (geografske sredine).

3. 13. SREDNJA ŠKOLA ZA TEKSTIL, KOŽU I DIZAJN

PROGRAMSKI SADRŽAJI IZ GEOGRAFIJE

ZA I RAZRED OPĆA GEOGRAFIJA

2 ČASA SEDMIČNO 70 ČASOVA GODIŠNJE

PROGRAMSKE TEME	FOND SATI
UVOD U GEOGRAFIJU	2
ZEMLJA U SUNČEVOM SISTEMU I SVEMIRU	7
ZEMLJA – OBLIK, VELIČINA I ORIJENTACIJA NA ZEMLJI	4
KARTOGRAFSKO PREDSTAVLJANJE ZEMLJINE POVRŠINE	5
GEOGRAFSKI OMOTAČ	2
LITOSFERA	6
ATMOSFERA	7
HIDROSFERA	7
PEDOSFERA	2
BIOSFERA	3
STANOVNIŠTVO NA ZEMLJI	8
NASELJA NA ZEMLJI	4
PRIVREDA I PRIVREDNE DJELATNOSTI	10
GEOEKOLOŠKI PROBLEMI U SVIJETU	3
UKUPNO	70

PROGRAMSKE CJELINE I TEME	PROGRAMSKI SADRŽAJI	ISHODI ZNANJA
UVOD U GEOGRAFIJU 2 (1+1)	Pojam, predmet, podjela, zadaci i kratak prikaz razvoja geografije	Učenici objašnjavaju pojam nastavnog predmeta geografija, znaju podjelu geografije, geografske discipline i njihove objekte i predmete izučavanja, poznaju i geografski determinišu osnovne zadatke geografije i elemente kartografije, te raspoznaju i objašnjavaju pojmove prirodna i geografska sredina i njihovi elementi.
ZEMLJA U SUNČEVOM SISTEMU I SVEMIRU 7 (4+3)	Kosmos i kosmička tijela Sunce i sunčev sistem Zemljina kretanja: rotacija i revolucija Posljedice Zemljinih kretanja Vrijeme i računanje vremena - lokalno, zonalno vrijeme i kalendar	Učenici znaju definisati osnovne pojmove o Svemiru i navode primjere, razlikuju svemirska tijela;opisuju Sunčev sistem i objašnjavaju položaj Zemlje u Sunčevom sistemu;povezuju i objašnjavaju uzroke i posljedice kretanja Zemlje;prepoznaju dimenzije i oblik Zemlje;razlikuju i imenuju različite kalendare; izračunavaju razlike u pojasnim vremenima.
ZEMLJA – OBLIK, VELIČINA I ORIJENTACIJA NA ZEMLJI 4 (2+2)	Oblik i dimenzije Zemlje Određivanje položaj tačaka na Zemlji	Učenici prepoznaju dimenzije i oblik Zemlje; znaju da objasne i primijene osnovne pojmove i orijentacije na geografskoj karti i u prostoru.
KARTOGRAFSKO PREDSTAVLJANJE ZEMLJINE POVRŠINE	Predstavljanje Zemlje: globus i karta Planovi, karte, razmjera, deformacije na kartama Kartografske projekcije	Učenici znaju upotrebljavati kartu i atlas u svakodnevnom životu;definišu osnovne kartografske pojmove, razlikuju i objašnjavaju elemente karte.

<p>5 (3+2)</p>	<p>Sadržaj geografske karte Izrada karata Korištenje geografskih i topografskih karata</p>	
<p>GEOGRAFSKI OMOTAČ 2 (1+1)</p>	<p>Geografski omotač - sastav, struktura, zakoni i zakonitosti u geografskom omotaču</p>	<p>Učenici sa geografskog aspekta se upoznaju sa pojmom geosfera, geografskog omotača, podjele geografskog omotača i njegovim granicama, važnosti geografskog omotača i geosfera za život na Zemlji, osnovnim elementima i povezanosti geokomponenti, geokompleksa i geosfera i njihovim zakonitostima funkcionisanja, geografski objašnjavaju, raspoznaju i razumiju, te katografski determinišu osnovne pojmove i činjenice o litosferi, atmosferi, hidrosferi, biosferi i pedosferi, te svim njihovim geografskim aspektima.</p>
<p>LITOSFERA 6 (4+2)</p>	<p>Struktura Zemljine kore i njen sastav Geološka prošlost Zemljine kore Reljef Zemlje – podjela i nastanak Endogeni procesi i oblici Vulkanizam i njegove posljedice Seizmizam i njegove posljedice Egzogeni procesi i oblici: fluvijalni, abrazijski, eolski, glacijalni i kraški procesi i oblici.</p>	<p>Imenuju i na crtežu obilježavaju unutrašnju građu Zemlje; analiziraju građu Zemlje i sastav litosfere; uz pomoć crteža i fotografija imenuju i analiziraju osnovne endogene i egzogene procese i oblike; povezuju geološka razdoblja i orogeneze i navode primjere reljefnih cjelina za pojedina geološka razdoblja i orogeneze; definišu endogene pokrete te objašnjavaju njihove uzroke, posljedice i navode primjere; povezuju djelovanje egzogenih sila i nastanak različitih tipova reljefa i reljefnih oblika; povezuju uticaj reljefa na stanovništvo i njegove aktivnosti.</p>
<p>ATMOSFERA 7 (4+3)</p>	<p>Sastav, struktura i podjela Sunčeva radijacija Temperatura zraka, tla i vertikalna promjena temperature zraka Zračni pritisak i vjetrovi Vlažnost zraka, oblačnosti i padavine Zračne mase i fronte Vrijeme i klima. Klimatski činioci i modifikatori Pojasno – zonalna klasifikacija klimata na Zemlji Zagađenje atmosfere, globalno zagrijavanje atmosfere, kisele kiše.</p>	<p>Učenici znaju objasniti klimatske faktore i klimatske elemente; prepoznaju na karti primjere pojedinih tipova i oblika reljefa i tipova klima; na temelju datih podataka izračunavaju klimatske elemente, analiziraju dijagrame, npr. klimatske dijagrame, sinoptičke karte.</p>
<p>HIDROSFERA 7 (4+3)</p>	<p>Vode na Zemlji – svjetski okean : podjela i reljef podmorja Osnovna hemijska i fizička svojstva morske vode Kretanje morske vode Kopnene vode – podzemne vode Tekuće vode Jezera, močvare, bare i led na Zemlji Značaj voda Ugroženost voda</p>	<p>Učenici znaju definisati pojmove vezane za svjetsko more; svojstva i kretanja morske vode; uz pomoć geografske karte pokazuje i imenuje okeane, najvažnija mora, morske struje, morske prolaze; osnovna fizička i hemijska svojstva i dinamičke procese u Svjetskom okeanu ; razlikuju vode na kopnu i njihova obilježja; navode najveće onečišćivače mora i predlažu mjere za zaštitu mora; objašnjavaju značaj voda na kopnu i njihova obilježja</p>

		i navode primjere iz svijeta.
PEDOSFERA 2 (1+1)	Tlo – faktori nastanka, podjela i geografska rasprostranjenost	Učenici analiziraju geografsku rasprostranjenost tala; uticaj čovjeka na tlo na primjerima.
BIOSFERA 3 (2+1)	Živi svijet na Zemlji i podjela Biogeografske oblasti na Zemlji	Učenici znaju smjenu vegetacije na Zemlji; uticaj prirodnih faktora na rast i razvoj vegetacije na Zemlji; pojasno – zonalnom rasporedu flore i akvatičnim životnim zajednicama; analiziraju uticaj čovjeka na bioraznolikost na primjerima iz svijeta koristeći se geografskom kartom.
STANOVNIŠTVO NA ZEMLJI 8 (5+3)	Razmještaj, ukupno kretanje broja stanovnika na Zemlji Demografska tranzicija i populaciona politika Migracije stanovništva na Zemlji Sastav (struktura) stanovništva svijeta Stanovništvo i privredni razvoj u svijetu	Učenici objašnjavaju pojam stanovništvo, teritorij, regija, oblast, poznaju broj i promjene broja stanovnika na Zemlji kroz određene historijske periode, poznaju osnovne uslove ili faktore naseljenosti i pojmove ekumene, anekumene i subekumene, raspoznaju toplotne pojase i razmještaj stanovništva prema njima, geografski objašnjavaju, determinišu i kartografski raspoznaju osnovne kriterije razmještaja stanovništva prema kontinentima, klimatskim ili toplotnim pojasevima, nadmorskoj visini, Starom i Novom svijetu, Zemljinim poluloptama, osnovnim strukturama stanovništva na Zemlji, spolnoj strukturi, starosnoj, osnovnim odlikama polno-dobne piramide i njenog razumijevanja, geografski determinišu i objašnjavaju pojmove vezane za rasnu, religijsku, jezičku, obrazovnu, ekonomsku i etničku strukturu stanovništva na Zemlji, trajno usvajaju znanja o prirodnom i mehaničkom kretanju broja stanovnika na Zemlji, osnovnim obrascima demografskih izračunavanja stopa nataliteta, mortaliteta i prirodnog priraštaja, te odlikama emigracije i imigracije.
NASELJA NA ZEMLJI 4 (2+2)	Oblici i tipovi naselja na Zemlji Prostorna i funkcionalna struktura grada. Urbanizacija i urbani sistemi	Učenici znaju o vrstama i tipovima naselja na Zemlji, urbanizacijom i u vezi s tim pojmovima konurbacija, aglomeracija i metropolitanskim područjima na Zemlji. Učenici uočavaju, raspoznaju i razumiju osnovne pojmove i činjenice vezane za stanovništvo i naselja na Zemlji.
PRIVREDA I PRIVREDNE DJELATNOSTI 10 (6+4)	Privreda – opće odlike i podjela Poljoprivreda – pojam, podjela i faktori, struktura poljoprivredne proizvodnje u svijetu Rudarstvo, industrija, energetika Saobraćaj - pojam i značaj djelatnosti Trgovina i turizam – pojam i značaj djelatnosti Geografsko-turistički položaj Bosne i Hercegovine	Učenici raspoznaju pojmove gospodarstvo, privreda ili ekonomija, geografski razumiju i objašnjavaju sektore privrede i djelatnosti u okviru sektora, poznaju pojmove unutrašnje i vanjske privrede, te znaju objasniti faktore djelovanja na razvoj privrede i razvoj privrede kroz određene historijske periode; učenici trajno i sa geografskog aspekta izučavanja poznaju operiraju i

	Nacionalni parkovi i prirodni rezervati BiH Prirodna i kulturna baština Bosne i Hercegovine	objašnjavaju, te kartografski determinišu sve odlike vezano za djelatnosti primarnog, sekundarnog, tercijarnog i kvartarnog sektora djelatnosti, te poznaju osnovne karakteristike i uslove razvoja svih djelatnosti pomenutih sektora; razlikuju pojam prirodne i kulturne baštine; znaju navoditi primjere zaštićene prirodne i kulturne baštine u BiH ; znaju pokazati na geografskoj karti BiH nacionalne parkove (NP), parkove prirode (PP) i spomenike prirode(SP); znaju prepoznati važnost zaštićenih područja i lokaliteta za privredni razvoj BiH posebno turizma.
GEOEKOLOŠKI PROBLEMI U SVIJETU 3 (2+1)	Osnovni geoekološki problemi na Zemlji Mjere i aktivnosti u očuvanju kvaliteta okoliša	Učenici znaju elemente ugroženosti geografske sredine (voda, vazduh, tlo), najveće zagađivače životne (geografske sredine); metode i sredstava zaštite životne (geografske sredine).

3. 14. SREDNJA MEDICINSKA ŠKOLA
PROGRAMSKI SADRŽAJI IZ GEOGRAFIJE
II RAZRED OPĆA GEOGRAFIJA
2 ČASA SEDMIČNO 70 ČASOVA GODIŠNJE

PROGRAMSKE TEME	FOND SATI
UVOD U GEOGRAFIJU	2
KOSMOS I KOSMIČKA TIJELA SUNČEV SISTEM	2
ZEMLJINA KRETANJA I POSLJEDICE	3
KARTOGRAFSKO PREDSTAVLJANJE ZEMLJINE POVRŠINE	3
GEOGRAFSKI OMOTAČ	2
LITOSFERA	11
ATMOSFERA	15
HIDROSFERA	8
PEDOSFERA I BIOSFERA	3
STANOVNIŠTVO NA ZEMLJI	8
NASELJA NA ZEMLJI	3
PRIVREDA I PRIVREDNE DJELATNOSTI	8
GEOEKOLOGIJA	2
UKUPNO	70

PROGRAMSKE CJELINE I TEME	PROGRAMSKI SADRŽAJI	ISHODI ZNANJA
UVOD U GEOGRAFIJU 2 (1+1)	Definicija, predmet, zadaci , razvoj i podjela geografije. Veza geografije i medicine	Učenici objašnjavaju pojam nastavnog predmeta geografija, znaju podjelu geografije, geografske discipline i njihove objekte i predmete izučavanja, poznaju i geografski determinišu osnovne zadatke geografije i elemente kartografije, te raspoznaju i objašnjavaju pojmove prirodna i geografska sredina i njihovi elementi; vezu i značaj izučavanja geografskih sadržaja i medicine
KOSMOS I KOSMIČKA TIJELA SUNČEV SISTEM 2 (1+1)	Kosmos i kosmička tijela Sunce i sunčev sistem	Učenici znaju definisati osnovne pojmove o Svemiru i navode primjere, razlikuju svemirska tijela.
ZEMLJINA KRETANJA I POSLJEDICE 3 (2+1)	Kretanja Zemlje i posljedice Zemljinog kretanja /Sezonalitet-sezonski afektivni poremećaj Toplotni pojasevi na Zemljinoj površini. Računanje vremena	Učenici opisuju Sunčev sistem i objašnjavaju položaj Zemlje u Sunčevom sistemu;povezuju i objašnjavaju uzroke i posljedice kretanja Zemlje;prepoznaju dimenzije i oblik Zemlje;razlikuju i imenuju različite kalendare; izračunavaju razlike u pojasnim vremenima.
KARTOGRAFSKO PREDSTAVLJANJE ZEMLJINE POVRŠINE 3 (2+1)	Predstavljanje Zemljine površine	Učenici znaju da objasne i primijene osnovne pojmove i orijentacije na geografskoj karti i u prostoru, znaju upotrebljavati kartu i atlas u svakodnevnom životu;definišu osnovne kartografske pojmove, razlikuju i objašnjavaju elemente karte.
GEOGRAFSKI OMOTAČ 2 (1+1)	Definicija, opće karakteristike granice	Učenici sa geografskog aspekta se upoznaju sa pojmom geosfera,

		<p>geografskog omotača, podjele geografskog omotača i njegovim granicama, važnosti geografskog omotača i geosfera za život na Zemlji, osnovnim elementima i povezanosti geokomponenti geokompleksa i geosfera i njihovim zakonomjernostima funkcionisanja, geografski objašnjavaju, raspoznaju i razumiju, te katografski determinišu osnovne pojmove i činjenice o litosferi, atmosferi, hidrosferi, biosferi i pedosferi, te svim njihovim geografskim aspektima.</p>
<p>LITOSFERA 11 (7+4)</p>	<p>Sastav Zemljine kore; tektonski pokreti i ploče. (Zanimljivosti iz geomedicine: minerali, stijene i naše zdravlje) Zonalna građa Zemlje. Sastav Zemljine kore. Tektonski pokreti i ploče. Medicinska geologija. Vulkani i zemljotresi. Katastrofalne posljedice vulkana i zemljotresa Egzogene sile i fluvijalni oblici reljefa Obalni reljef (Peloidiljekovito blato). Pustinjski oblici reljefa (dezertifikacija). Lednički oblici reljefa (lednici -izvor vode). Kraški oblici reljefa (poznate pećine u Bosni i Hercegovini</p>	<p>Imenuju i na crtežu obilježavaju unutrašnju građu Zemlje; analiziraju građu Zemlje i sastav litosfere; uz pomoć crteža i fotografija imenuju i analiziraju osnovne endogene i egzogene procese i oblike; povezuju geološka razdoblja i orogeneze i navode primjere reljefnih cjelina za pojedina geološka razdoblja i orogeneze; definišu endogene pokrete te objašnjavaju njihove uzroke, posljedice i navode primjere; povezuju djelovanje egzogenih sila i nastanak različitih tipova reljefa i reljefnih oblika; povezuju uticaj reljefa na stanovništvo i njegove aktivnosti.</p>
<p>ATMOSFERA 15 (9+6)</p>	<p>Vrijeme i klima. Biometeorološka prognoza. (Spona vremena, klime i zdravlja). Globalna promjena klime Atmosfera. Sastav i podjela. /Ozon – kako se odražava na naše zdravlje?/ Sunčevo zračenje. (Vitamin D) Vlažnost zraka. Oblaci i padavine . (Kisele kiše). Zračni pritisak. Zračna strujanja – vjetrovi. Kako vjetrovi mogu uticati na zdravlje čovjeka?/Vjetrovi prenosnici virusa, bakterija i gljivica.... Klimatski faktori i modifikatori Klasifikacija klimata na Zemlji. Klima Bosne i Hercegovine. Svjetski</p>	<p>Učenici znaju objasniti klimatske faktore i klimatske elemente; prepoznaju na karti primjere pojedinih tipova i oblika reljefa i tipova klima; na temelju datih podataka izračunavaju klimatske elemente, analiziraju dijagrame, npr. klimatske dijagrame, sinoptičke karte.</p>

	meteorološki dan	
HIDROSFERA 8 (5+3)	<p>Svjetsko more. Glavna svojstva mora i dinamika morske vode.</p> <p>More je važan izvor hrane za čovjeka. Kako morska voda djeluje na zdravlje čovjeka?</p> <p>Kopnene vode. Tekuće kopnene vode. Voda za piće, rekreaciju i zdravlje. Rijeke Bosne i Hercegovine</p> <p>Podzemne vode. (Ljekovito svojstvo termomineralnih izvora u Bosni i Hercegovini)</p> <p>Jezera. Jezera u Bosni i Hercegovini</p>	<p>Učenici znaju definisati pojmove vezane za svjetsko more; svojstva i kretanja morske vode; uz pomoć geografske karte pokazuje i imenuje okeane, najvažnija mora, morske struje, morske prolaze; osnovna fizička i hemijska svojstva i dinamičke procese u Svjetskom okeanu ; razlikuju vode na kopnu i njihova obilježja; navode najveće onečišćivače mora i predlažu mjere za zaštitu mora; objašnjavaju značaj voda na kopnu i njihova obilježja i navode primjere iz svijeta.</p>
PEDOSFERA I BIOSFERA 3 (2+1)	<p>Biljni svijet na Zemlji. Biogeografske oblasti na Zemlji. Biljke su hrana i lijek</p> <p>Tlo na Zemlji. Klasifikacija i privredni značaj. Degradacija tla. (Dezertifikacija)</p>	<p>Učenici analiziraju geografsku rasprostranjenost tala; uticaj čovjeka na tlo na primjerima; smjenu vegetacije na Zemlji; uticaj prirodnih faktora na rast i razvoj vegetacije na Zemlji; pojasno – zonalnom rasporedu flore i akvatičnim životnim zajednicama; analiziraju uticaj čovjeka na bioraznolikost na primjerima iz svijeta koristeći se geografskom kartom.</p>
STANOVNIŠTVO NA ZEMLJI 8 (5+3)	<p>Prirodno kretanje stanovništva na Zemlji.</p> <p>Infantilni mortalitet. /Bijela kuga u Bosni i Hercegovini /</p> <p>Prostorno kretanje stanovništva na Zemlji .</p> <p>Nomadi. /Epidemije i migracije/</p> <p>Struktura svjetskog stanovništva i stanovništva u Bosni i Hercegovini (različnost rasa posljedica je klimatske adaptacije)</p>	<p>Učenici objašnjavaju pojam stanovništvo, teritorij, regija, oblast, poznaju broj i promjene broja stanovnika na Zemlji kroz određene historijske periode, poznaju osnovne uslove ili faktore naseljenosti i pojmove ekumene, anekumene i subekumene, raspoznaju toplotne pojase i razmještaj stanovništva prema njima, geografski objašnjavaju, determinišu i kartografski raspoznaju osnovne kriterije razmještaja stanovništva prema kontinentima, klimatskim ili toplotnim pojasevima, nadmorskoj visini, Starom i Novom svijetu, Zemljinim poluloptama, osnovnim strukturama stanovništva na Zemlji, spolnoj strukturi, starosnoj, osnovnim odlikama polno-dobne piramide i njenog razumijevanja, geografski determinišu i objašnjavaju pojmove vezane za rasnu, religijsku, jezičku, obrazovnu, ekonomsku i etničku strukturu stanovništva na Zemlji, trajno usvajaju znanja o prirodnom i mehaničkom kretanju broja stanovnika na Zemlji, osnovnim obrascima demografskih izračunavanja stopa nataliteta, mortaliteta i prirodnog priraštaja, te odlikama emigracije i imigracije, kao i svim segmentim vezanim za pojam naseljenosti, vrstama i tipovima naselja na Zemlji,</p>

		urbanizacijom i u vezi s tim pojmovima konurbacija, aglomeracija i metropolitanskim područjima na Zemlji; uočavaju, raspoznaju i razumiju osnovne pojmove i činjenice vezane za stanovništvo i naselja na Zemlji; znaju kriterije za utvrđivanje kvalitete življenja.
NASELJA NA ZEMLJI 3 (2+1)	Naselja i oblici naseljenosti. (Slamovi i favele-život u barakama). Gradska naselja Bosne i Hercegovine	Učenici znaju o vrstama i tipovima naselja na Zemlji, urbanizacijom i u vezi s tim pojmovima konurbacija, aglomeracija i metropolitanskim područjima na Zemlji; uočavaju, raspoznaju i razumiju osnovne pojmove i činjenice vezane za stanovništvo i naselja na Zemlji.
PRIVREDA I PRIVREDNE DJELATNOSTI 8 (5+3)	Privreda. Definicija i podjela. Energetika. Rudarstvo (čestice azbesta izazivaju rak pluća) Industrija /Industrija lijekova/ Saobraćaj. Saobraćaj u Bosni i Hercegovini Turizam u Bosne i Hercegovine / Zdravstveni turizam u Bosni i Hercegovini / Globalizacija i svjetske integracije. Europska unija. /Integracija Bosne i Hercegovine u EU/	Učenici raspoznaju pojmove gospodarstvo, privreda ili ekonomija, geografski razumiju i objašnjavaju sektore privrede i djelatnosti u okviru sektora, poznaju pojmove unutrašnje i vanjske privrede, te znaju objasniti faktore djelovanja na razvoj privrede i razvoj privrede kroz određene historijske periode.;učenici trajno i sa geografskog aspekta izučavanja poznaju operiraju i objašnjavaju, te kartografski determinišu sve odlike vezano za djelatnosti primarnog, sekundarnog, tercijarnog i kvartarnog sektora djelatnosti, te poznaju osnovne karakteristike i uslove razvoja svih djelatnosti pomenutih sektora; znaju uzroke i posljedice globalizacije i polarizacije u svijetu; mjesto i ulogu razvijenih i nerazvijenih zemalja u procesu globalizacije; ekonomske i političke integracije u svijetu i njihov značaj; političko – ekonomske odnose BiH i EU.
GEOEKOLOGIJA 2 (1+1)	Geografija i životna sredina. Mjesto i uloga geografije u zaštiti životne sredine	Učenici znaju elemente ugroženosti geografske sredine (voda, vazduh, tlo); najveće zagađivače životne (geografske sredine); metode i sredstava zaštite životne (geografske sredine).

3. 15. GAZI HUSREV- BEGOVA MEDRESA

PROGRAMSKI SADRŽAJI IZ GEOGRAFIJE

II RAZRED 2 ČASA SEDMIČNO – 70 ČASOVA GODIŠNJE

PROGRAMSKE CJELINE I TEME	PROGRAMSKI SADRŽAJI	ISHODI ZNANJA
UVOD ZEMLJA U KOSMOSU SUNČEV SISTEM 9	Uvod – definicija, predmet i zadaća geografije Zemlja u kosmosu • Sunčev sistem Geografski omotač	Učenici objašnjavaju pojam nastavnog predmeta geografija, znaju podjelu geografije; znaju definisati osnovne pojmove o Svemiru i navode primjere, razlikuju svemirska tijela; sa geografskog aspekta se upoznaju sa pojmom geosfera, geografskog omotača, podjele geografskog omotača i njegovim granicama, važnosti geografskog omotača i geosfera za život na Zemlji;
PREDSTAVLJANJE ZEMLJINE POVRŠINE GEOGRAFSKI OMOTAČ 17	Kartografija, vrste karata i projekcije Geosfere Litosfera Atmosfera Hidrosfera (podjela, značaj) Biosfera – živisvijet	
STANOVNIŠTVO NA ZEMLJI NASELJA PRIVREDA GEOEKOLOGIJA 15	Demografija – kretanje, migracije, strukture Naselja – pojam, podjela I historijski razvoj Privreda – faktori razvoja Primarni sektor Sekundarni sektor Tercijarni sektor Geografija i geoekologija Ugroženi elementi prirodne sredine i mjere zaštite	
GEOGRAFIJA BOSNE I HERCEGOVINE 10	Geografski položaj, granice i površina BiH Prirodno-geografske odlike – geološka građa BiH Oblici reljefa BiH Hidrografija BiH Klima BiH Demografske karakteristike BiH (kretanje, migracije i strukture stanovništva) Privreda BiH (poljoprivreda i rudarstvo, industrija)	Učenici geografski objašnjavaju, razumiju i kartografski determinišu sve elemente geografskog položaja teritorije Bosne i Hercegovine; prirodno – geografske i društveno – geografske odlike BiH.
REGIONALNA GEOGRAFIJA 14	Definicija – podjela, zadaci EU – institucije ZND – Zajednica nezavisnih država bivšeg SSSR Jugozapadna Azija: - geografski položaj – regionalna podjela i društvene odlike Saudijska Arabija i Turska Iran i Pakistan	Učenici pomoću geografske karte analiziraju geografske posebnosti i regionalni razvoj odabranih regija i zemalja.

	Jugoistočna Azija: Malezija i Indonezija Afrika – Sjeverna Afrika Angloamerika Latinska Amerika Australija i Okeanija Globalizacija privrede	
--	---	--

3. 16. GAZI HUSREV- BEGOVA MEDRESA

PROGRAMSKI SADRŽAJI IZ GEOGRAFIJE

IZBORNA NASTAVA

III RAZRED 2 ČASA SEDMIČNO – 70 ČASOVA GODIŠNJE

PROGRAMSKE CJELINE I TEME	PROGRAMSKI SADRŽAJI	ISHODI ZNANJA
UVOD ZEMLJA U KOSMOSU FIZIČKAGEOGRAFIJA 21	Geografija kao nauka, geografija kao kompleksna nauka, multidisciplinarnost geografskih istraživanja Savremeni pogledi na kosmos, evolucija kosmosa Geotektonika planete, razvoj Zemljine kore, nastanak kontinenata i okeana, zone vulkanskih aktivnosti Prirodne nepogode i katastrofe: vulkani i izemljotresi, poplave i suše, Razorni olujni vjetrovi Upotreba geografskih karata, topografskih karata i planova: topografske karte i planovi šireg i užeg zavičaja (kantona, općina, naselja, dijelova naselja) Vrijeme i prognoza vremena, savremene metode i sredstva praćenja, Prognoza vremena, sinoptičke karte, klimatska kolebanja Ekosistem, ekološki pojmovi, antropogeni utjecaj na prirodnu i geografsku sredinu Savremeni ekonomsko-geografski problem i trendovi svijeta Savremeni problem razvoja naselja u svijetu	Učenici objašnjavaju pojam nastavnog predmeta geografija, znaju podjelu geografije; znaju definisati osnovne pojmove o Svemiru i navode primjere, razlikuju svemirska tijela; sa geografskog aspekta se upoznaju sa pojmom geosfera, geografskog omotača, podjele geografskog omotača i njegovim granicama, važnosti geografskog omotača i geosfera za život na Zemlji; znaju da objasne i primijene osnovne pojmove i orijentacije na geografskoj karti i u prostoru, znaju upotrebljavati kartu i atlas u svakodnevnom životu;definišu osnovne kartografske pojmove, razlikuju i objašnjavaju elemente karte; imenuju i na crtežu obilježavaju unutrašnju građu Zemlje;analiziraju građu Zemlje i sastav litosfere;uz pomoć crteža i fotografija imenuju i analiziraju osnovne endogene i egzogene procese i oblike; znaju objasniti klimatske faktore i klimatske elemente; znaju elemente ugroženosti geografske sredine (voda, vazduh, tlo); najveće zagađivače životne (geografske sredine); metode i sredstava zaštite životne (geografske sredine).
DRUŠTVENO-EKONOMSKA GEOGRAFIJA 10	Savremeni ekonomsko-geografski problemi i trendovi svijeta Neravnomjernost razvoja u svijetu – razvijene, zemlje u razvoju i nerazvijene zemlje Pojam etnologije i etnografije i veza sa geografijom stanovništva Demografska eksplozija i njene posljedice, različitost jezika i religija Nastanak i razvoj gradova, urbanizacija, pojam, značaj i posljedice u savremenom svijetu	Učenici znaju uzroke i posljedice globalizacije i polarizacije u svijetu; mjesto i ulogu razvijenih i nerazvijenih zemalja u procesu globalizacije; objašnjavaju pojam stanovništvo, teritorij, regija, oblast, poznaju broj i promjene broja stanovnika na Zemlji kroz određene historijske periode; ; uočavaju, raspoznaju i razumiju osnovne pojmove i činjenice vezane za stanovništvo i naselja na Zemlji.
REGIONALNA GEOGRAFIJA SVIJETA	Regionalna podjela Evrope SrednjaEvropa – jezgro Evrope (geografsko i ekonomsko), Njemačka	Učenici pomoću geografske karte analiziraju geografske posebnosti i regionalni razvoj odabranih regija i zemalja.

39	<p>Alpska regija – Austrija, Švicarska Južna Evropa – Mediteran, turistička metropola svijeta Sjeverna Evropa Susjedne države – Hrvatska, Srbija, Crna Gora Regije Azije Južna i Jugoistočna Azija (Indija, Malezija) Saudijska Arabija i Turska Iran i Pakistan Sjeverna Afrika (Egipat, Maroko) SAD, vodeća svjetska sila Srednja Amerika (Meksiko) Brazil i Argentina Okeanski i polarni predjeli</p>	
	<p>Praktična nastava Neke nastavne jedinice obaviti u prirodi, posjetiti meteorološku stanicu i ostvariti najmanje jednu ekskurziju ili posjetu nekoj obližnjoj turističkoj destinaciji</p>	

3. 17. GAZI HUSREV - BEGOVA MEDRESA

PROGRAMSKI SADRŽAJI IZ GEOGRAFIJE

IZBORNA NASTAVA

IV RAZRED 2 ČASA SEDMIČNO – 60 - 64 ČASOVA GODIŠNJE

PROGRAMSKE CJELINE I TEME	PROGRAMSKI SADRŽAJI	ISHODI ZNANJA
GEOGRAFSKI PRIKAZ BOSNE I HERCEGOVINE 40 (+3)	Historijsko-geografski pregled razvoja geografije i kartografije u BiH Historijsko-geografski prikaz teritorijalnog razvoja države BiH, historijat državnosti, razvoj granica, savremeni problem granica u BiH Dejtonska BiH i perspektive Geotektonska regionalizacija BiH Geomorfološka regionalizacija BiH Klimatska regionalizacija BiH Razvoj naseljenosti BiH, stari narodi, migracije, multikulturalnost Mreža i sistem naselja u BiH Najvažniji prirodni resursi BiH Karakteristični geografski detalji BiH: obala, more, neki gradovi, planine, rijeke, jezera, banje...	Učenici geografski objašnjavaju, razumiju i kartografski determinišu sve elemente geografskog položaja teritorije Bosne i Hercegovine, njen opći geografski i astronomsko-matematički položaj, saobraćajno-geografski položaj, uočavaju i objašnjavaju geografski položaj Bosne i Hercegovine na Balkanskom poluotoku i susretu geografskih regija, ekonomsko-geografskih odlika tih regija i značaju izuzetno povoljnog geografskog položaja na ekonomski razvoj i mogućnosti ekonomskog razvoja prostora Bosne i Hercegovine; raspoznaju, objašnjavaju, geografski uočavaju i determinišu osnovne vrste, tipove i oblike reljefa sa posebnim osvrtom na kraške forme i oblike reljefa; kartografski predstavljaju reljefne cjeline i objašnjavaju njihov geološki razvoj i bogatstvo rudama koje je osnova za razvoj pojedinih vrsta privrednih djelatnosti, odnosno cjelokupnog privrednog razvoja; učenici raspoznaju reljefne morfostrukture, hipsometrijska obilježja teritorije naše zemlje, te ih znaju kartografski uočavati i predstavljati; poznaju, razumiju i objašnjavaju osnovne odlike stanovništva, popisnim periodima, promjenama broja stanovnika kroz određene historijske periode, objašnjavaju i trajno operiraju činjenicama vezanim za broj i promjenu broja stanovnika u Bosni i Hercegovini; poznaju sve odlike prirodnog (natalitet, mortalitet i prirodni priraštaj), te mehaničkog kretanja broja stanovnika (pojmu i vrstama migracija, njihovim karakterom i odlikama); savremenim problemom odljeva mladih-brain drain, uzrocima i posljedicama

		depopulacije,deagrarizacije i obrazovne strukture stanovništva na privredni razvoj naše zemlje;
GEOGRAFSKI PRIKAZ KANTONA U KOJEM SE MEDRESA NALAZI 20 (+1)	Geografski položaj, veličina i struktura Kantona u kojem se Medresa nalazi Fizičko-geografske karakteristike Kantona Društveno-geografske karakteristike Kantona Geografski detalji Kantona: gradovi, jezera, planine, rijeke, banje, privredni kapaciteti... Uži zavičaj škole (općina, naselje)	Učenici znaju geografski prikaz Kantona Sarajevo i karakteristike Općine u kojoj se Medresa nalazi.

4. DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

4. 1. RESURSI ZA REALIZACIJU PROGRAMA

Za realizaciju programa nastave predmeta Geografije-zemljopisa, nadležne institucije su obavezne da obezbijede kabinete, opremljene sa svim vrstama geografskih karata, kompjuterom, telurijem ili nekim savremenijim sredstvom za objašnjavanje revolucije i rotacije, literaturu, koju će učenici samostalno-individualno analizirati i prezentovati, na časovima slobodnih aktivnosti, dodatne nastave i terenske nastave, posebnu prostoriju kao spremište za nastavna sredstva, koja će biti u svakom trenutku pri ruci i nastavnicima i učenicima. U realizaciji NPP, potrebno je koristiti očigledna nastavna sredstva, slike i ilustracije, fizičko-geografski globus, astronomski atlas, tematske karte, multimediju, koja će vizualno dočarati i objasniti nejasne i teže shvatljive geografske pojave i procese. Također, koristiti i fizičko-geografske karte BiH, Azije, Afrike, Amerike, Australije odobrene od Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke, te multimedijalni atlas i terensku nastavu.

4. 2. OCJENJIVANJE

Napredovanje učenika treba provjeravati i ocjenjivati u kontinuitetu ,vodeći računa o individualnim mogućnostima i sposobnostima učenika. Za učenje Geografije-Zemljopisa (kao i za druge nastavne predmete) bitna su sva tri područja učenja. Njihova zakonomjernost i usklađenost zavisi od niza faktora, koji su često i objektivne i subjektivne prirode, o čemu se mora voditi računa. Teoretska znanja su bitna, kao što su bitna znanja iz oblasti kartografije, a element aktivnog učenja je također vrlo važan prilikom ocjenjivanja i provjeravanja.

Usmeno i pismeno provjeravanje znanja treba da budu ravnomjerno raspoređeni i da imaju cilj provjere postignuća učenika, kao i provjere uspješnosti primjenjenih nastavnih metoda i sredstava koja su korištena prilikom obrade nastavnih sadržaja Geografije-Zemljopisa. U skladu sa naprijed navedenim, prilikom provjeravanja i ocjenjivanja treba se koristiti različitim metodama , sredstvima, procedurama i instrumentima , a sve u skladu sa uslovima rada škole i mogućnostima učenika. Pored tradicionalnog ocjenjivanja, treba koristiti i druge

metode i sredstva, kako bi ocjenjivanje bilo što objektivnije i na zadovoljstvo i učenika i nastavnika - učesnika u nastavnom procesu. Primjenjivati u svakom mogućem slučaju, zajedničko ocjenjivanje i samoocjenjivanje, da bi se kod učenika razvila sposobnost kritičkog odnosa prema vlastitom i tuđem radu, kao i objektivnog odnosa prema sebi i okolini u kojoj živi.

5. PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

1. Zvanje profesor geografije stiče se završetkom četverogodišnjeg studija (četiri akademske godine) osposobljeni su za samostalno vođenje cjelokupnog odgojno-obrazovnog procesa u osnovnim i srednjim školama iz svih predmeta koji pripadaju matičnoj oblasti geografije, za samostalno kreiranje i interpretaciju nastavnih sadržaja iz oblasti fizičkogeografskih, društvenogeografskih i regionalnogeografskih sadržaja kontinenata, regija i zemalja svijeta i Bosne i Hercegovine.

2. a) Zvanje magistar prirodnih nauka iz oblasti geografije, stiče se u trajanju od 4 semestra (dvije akademske godine).

b) Zvanje magistar geografije stiče se završetkom drugog ciklusa studija geografije, Nastavnički smjer, u trajanju od 2 semestra (jedna akademska godina) i sa ostvarenih 60 ECTS,

Magistar geografije je osposobljen za:

- samostalno planiranje i izvođenje cjelokupnog nastavnog procesa iz svih predmeta koji pripadaju matičnoj oblasti geografije u osnovnim i srednjim školama,
- samostalno planiranje i upotrebu savremenih nastavnih metoda, nastavnih sredstava i oblika nastavnog rada iz svih predmeta koji pripadaju matičnoj oblasti geografije u osnovnim i srednjim školama,
- samostalno planiranje i vođenje odgojno-obrazovnog procesa iz svih predmeta koji pripadaju matičnoj oblasti geografije u osnovnim i srednjim školama,
- samostalno kreiranje i reviziju nastavnih planova i programa iz svih predmeta koji pripadaju matičnoj oblasti geografije u osnovnim i srednjim školama,
- savjetodavne i nadzorne aktivnosti u cilju unapređenja odgojno-obrazovnog procesa iz svih predmeta koji pripadaju matičnoj oblasti geografije koje sprovode nadležna ministarstva i institucije,
- proces stručne evaluacije udžbenika i priručnika za sve predmete koji pripadaju matičnoj oblasti geografije u osnovnim i srednjim školama,
- samostalno kreiranje i interpretaciju nastavnih sadržaja iz oblasti savremenih fizičkogeografskih i društvenogeografskih zakonomjernosti, procesa i pojava na lokalnom, regionalnom i globalnom nivou, njihovim uzročno-posljedičnim vezama i uticajima na životnu sredinu,
- samostalno kreiranje i interpretaciju nastavnih sadržaja o savremenim konceptima regionalizacije i kontinenata i država svijeta,
- samostalno kreiranje i interpretaciju znanja o savremenim političkogeografskim i geostrateškim problemima i odnosima u svijetu,
- samostalnu interpretaciju općih i posebnih savremenih koncepata regionalne politike Evropske unije i njenih članica,
- samostalno kreiranje i interpretaciju nastavnih sadržaja o komponentnim i kompleksnim principima i metodama za izdvajanje fizionomskih i nodalno-funkcionalnih regija Bosne i Hercegovine,

- samostalno kreiranje i interpretaciju GIS modela prostorne stvarnosti u nastavnom procesu iz svih predmeta koji pripadaju matičnoj oblasti geografije u osnovnim i srednjim školama,
  - samostalno kreiranje i korištenje različitih metoda i tehnika vrednovanja znanja i ocjenjivanja učenika u skladu sa postavljenim obrazovnim ciljevima nastavnog programa iz predmeta geografija u osnovnim i srednjim školama,
  - samostalnu i kreativnu primjenu razvijenih komunikacijskih, socijalnih, geoinformatičkih i istraživačkih vještina.
3. Zvanje Bakalaureat/Bachelorgeografije stiče se završetkom prvog ciklusa studija geografije, Nastavnički smjer, u trajanju od 8 semestara (četiri akademske godine) i sa ostvarenih 240 ECTS

Bakalaureat/Bachelor geografije je osposobljen za:

- samostalno planiranje i izvođenje cjelokupnog nastavnog procesa iz predmeta Geografija u osnovnim i srednjim školama,
- samostalno planiranje i upotrebu savremenih nastavnih metoda, nastavnih sredstava i oblika nastavnog rada u osnovnim i srednjim školama,
- samostalnu interpretaciju savremenih fizičkogeografskih i društvenogeografskih procesa i pojava na lokalnom, regionalnom i globalnom nivou, njihovim uzročno-posljedičnim vezama i uticajima na životnu sredinu,
- samostalnu interpretaciju savremenih regionalnogeografskih karakteristika kontinenata, država i regija svijeta,
- samostalnu interpretaciju savremenih općih i posebnih geografskih karakteristika Evropske unije i njenih članica,
- samostalnu interpretaciju savremenih fizičkogeografskih, društvenogeografskih i regionalnogeografskih karakteristika Bosne i Hercegovine i njenih regija.
- samostalno korištenje i primjenu GIS softvera i općih i tematskih setova digitalnih geopodataka u nastavnom procesu u osnovnim i srednjim školama,
- samostalno korištenje različitih metoda i tehnika vrednovanja znanja i ocjenjivanja učenika u skladu sa postavljenim obrazovnim ciljevima nastavnog programa iz predmeta geografija u osnovnim i srednjim školama,
- samostalnu primjenu razvijenih komunikacijskih, socijalnih, geoinformatičkih i istraživačkih vještina.